

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. Ez a fordítás semmire sem kötelezi a Bíróságot. További információk a teljes jognyilatkozatban, jelen dokumentum végén találhatók.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA

NAGYKAMARA

STANEV kontra BULGÁRIA ügy

(36760/06 sz. kérelem)

ÍTÉLET

STRASBOURG

2012. január 17.

Ez az ítélet végleges, de szerkesztői változtatás alá eshet.

A Stanev kontra Bulgária ügyben,

Az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagykamaraként tartott ülésén, melynek tagjai voltak:

Nicolas Bratza, elnök,
Jean-Paul Costa,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Nina Vajić,
Dean Spielmann,
Lech Garlicki,
Khanlar Hajiyeu,
Egbert Myjer,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Zdravka Kalaydjieva,
Ganna Yudkivska,
Vincent A. de Gaetano,
Angelika Nußberger,
Julia Laffranque, bírák,

és **Vincent Berger, *Jurisconsult*,**

2011. december 7-i és február 9-i zárt ülésén lefolytatott tanácskozását követően az azon időpontban elfogadott alábbi ítéletet hozza:

AZ ELJÁRÁS

1. Az ügy alapja egy, a Bolgár Köztársaság ellen benyújtott kérelem (36760/06 sz.) amelyet az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény („az Egyezmény”) 34. Cikke alapján egy bolgár állampolgár, Mr. Rusi Kosev Stanev („a kérelmező”) terjesztett a bíróság elé 2006. szeptember 8-án.

2. A kérelmezőt A. Genova, Szófiában praktizáló ügyvédnő, illetve V. Lee és L. Nelson ügyvédnők, a Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (Mental Disability Advocacy Center – MDAC) budapesti központú, nem kormányzati szervezet munkatársai képviselték. A bolgár kormányt („a Kormány”) N. Nikolova és R. Nikolova, az Igazságügyi Minisztérium kirendelt munkatársai képviselték.

3. A kérelmező elmeszociális otthonban való kényszerű elhelyezését sérelmezte, illetve azt, hogy nem kaphatott engedélyt az otthon elhagyására (Az Egyezmény 5. Cikkének 1., 4. és 5. szakasza alapján.). Az Egyezmény önállóan, illetve a 13. Cikkkel együtt olvasott 3. Cikke értelmében továbbá

panaszt emelt az otthonban tapasztalható életkörülmények ellen. Ezen felül panasszal élt, amiért nem volt hozzáférése bírósághoz, ahol felmentést kérhetett volna a részleges gyámság alól (Az Egyezmény 6. Cikke). Végezetül azt állította, hogy a gyámság alá helyezésből fakadó korlátozások, beleértve az otthonban való elhelyezését, megsértette a magánélethez fűződő jogát az Egyezmény önállóan, illetve a 13. Cikkkel együtt olvasott 8. Cikke alapján.

4. A kérelmet a Bíróság Ötödik Szekciójába sorolták (Bírósági Szabályzat 52. szabály, §1). 2010. június 29-én, a 2009. november 10-én érdeméről és elfogadhatóságáról tartott meghallgatás alapján (54. szabály, §3) tárgyalásra érdemesnek nyilvánította egy Kamara, melynek tagjai Peer Lorenzen elnök, Renate Jaeger, Karel Jungwiert, Rait Maruste, Isabelle Berro-Lefèvre, Mirjana Lazarova Trajkovska és Zdravka Kalaydjieva, bírák, valamint Claudia Westerdiek szekciós hivatalvezető voltak. 2010. szeptember 14-én ugyanazon Szekció Kamarája, Peer Lorenzen elnök, Renate Jaeger, Rait Maruste, Mark Villiger, Isabelle Berro-Lefèvre, Mirjana Lazarova Trajkovska és Zdravka Kalaydjieva bírák, valamint Claudie Westerdiek szekciós hivatalvezető átadta a fennhatóságot a Nagykamarának, mely átadás ellen egyik fél sem emelt kifogást (az Egyezmény 30. Cikke és a Bírósági Szabályzat 72. szabálya).

5. A Nagykamara összetételét az Egyezmény 26. Cikkének 4. és 5. szakasza alapján, illetve a 24. szabálynak megfelelően határozták meg.

6. A kérelmező és a Kormány egyaránt írott észrevételeket nyújtottak be az érdemeiről.

7. Ezen felül, harmadik féltől származó megjegyzéseket nyújtottak be az Interighst civil szervezettől, amely engedélyt kapott az Elnöktől, hogy beavatkozzon az írásos folyamatokba (az Egyezmény 36. Cikkének 2. szakasza a 44. szakasz 3. bekezdése alapján)

8. A meghallgatásra 2011. február 9-én, a Strasbourgi Emberi Jogi Épületben (Human Rights Building) került sor (59. szabály, § 3.).

A Bíróság előtt megjelentek:

(a) *a Kormány képviselőiben*

Ms N. NIKOLOVA, Igazságügyi Minisztérium,

Ms R. NIKOLOVA, Igazságügyi Minisztérium,

képviselők;

(b) *a kérelmező képviselőiben*

Ms A. GENOVA,

Ms V. LEE,

Ms L. NELSON,

jogtanácsos,

tanácsadók.

A Bíróság meghallgatta a megjelenteket. A kérelmező is jelen volt.

A TÉNYÁLLÁS

I. AZ ÜGY KÖRÜLMÉNYEI

9. A kérelmező 1956-ban született Ruse településen, ahol 2002. decemberéig élt. Ugyanitt élt féltestvére (leánytestvér) és apja második felesége, akik a kérelmező egyetlen közeli rokonai. 1990. december 20-án egy foglalkozásegészségügyi orvosokból álló testület munkavégzésre alkalmatlannak találta. A testület szerint az 1975-ben skizofréniával diagnosztizált kérelmező 90%-os leszázalékoltságú, de gondozásra nem szorul. Ezen okból rokkantnyugdíj folyósítására jogosult.

A. A kérelmező cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezése és elmeszociális otthonba küldése

10. Egy közelebbről meg nem határozott időpontban, 2000. során, a kérelmező két rokonának kérésére a ruse-i körzeti ügyész a körzeti ügyészséghez (*Окръжен съд*) fordult a kérelmező teljes jogi cselekvőképtelenségének megállapításáért. Egy 2000. november 20-i ítélet szerint a bíróság részlegesen magatehetetlennek nyilvánította a kérelmezőt arra hivatkozva, hogy 1975-ben skizofréniával diagnosztizálták, és ezért sérültek abbeli képességei, hogy saját ügyeit és érdekeit képviselje és felmérje tettei következményeit. A bíróság megállapította, hogy a kérelmező állapota nem volt olyan súlyos, hogy az indokolja a teljes cselekvőképtelenségét. A bíróság ezen belül megjegyezte, hogy a kérelmező 1975. és 2000. között többször is elmeegógyintézetbe került. A bíróság figyelembe vette a szakértői jelentéseket, és meghallgatta a kérelmezőt is. Ezen felül, több meghallgatott beszámoló szerint, a kérelmező eladta minden tulajdonát, koldulásból élt, minden pénzét alkoholra költötte, az alkoholfogyasztástól pedig agresszív lett.

11. Az ítéletet 2001. április 12-én a Veliko Tarnovo-i Feljebbviteli Bíróság (*Апелативен съд*) a kérelmező fellebbezésére helyben hagyta és 2001. június 7-én továbbította a Ruse települési Szövetségi Tanácsa (Ruse Municipal Council) elé gondviselő kijelölése céljából.

12. Mivel a kérelmező családtagjai elutasították a gondnoksági felelősséget, 2002. május 23-án a Szövetségi Tanács R. P. tanácsi tisztviselő személyében jelölte ki a kérelmező gondnokát 2002. december 31-ig.

13. 2002. május 29-én R. P. arra kérte a rusei szociális szolgálatot, hogy a kérelmezőt helyezték el egy mentális betegségekkel küzdők számára fenntartott otthonban. R. P. több dokumentumot is mellékel a kérelemhez, többek között egy pszichiátriai diagnózist is. A szociális szolgálat jelentést készített a kérelmezőről, melyben megjegyezte, hogy 2002. július 23-án a kérelmező skizofréniától szenvedett és egyedül élt egy leromlott állapotú melléképületben féltestvére házában, illetve azt, hogy féltestvére és apja

második felesége nem akartak gondnokaként eljárni. Az elmeszociális otthonba helyezés feltételeit ennek okán teljesültni látták.

14. 2002. december 10-én egy gondozási elhelyezési megállapodás született R. P. és az elmeszociális otthon között, amely felnőttkorú mentális betegeket gondoz Pastra falu közelében, Rila tartományban („a pastrai elmeszociális otthon”), amely intézmény a Munkaügyi és Szociális Minisztérium hatáskörébe tartozik. A kérelmezőt nem tájékoztatták a megállapodásról.

15. Később, a nap folyamán a kérelmezőt mentővel a pastrai elmeszociális otthonba szállították, 400 kilométerre Ruse településtől. A kérelmező a bíróság előtt azt állította, hogy nem közölték vele, miért helyezik el az otthonba, illetve hogy mennyi időre; a Kormány nem vitatta ezt az állítást.

16. 2002. december 14-én, a pastrai elmeszociális otthon igazgatójának kérésére a kérelmező otthoni lakcímének Rila tartományt jelölték meg. A lakossági igazolás szerint a lakcímváltozás oka „állandósult felügyelet” céljából történt. A 2011. februárjában benyújtott legfrissebb bizonyíték szerint a kérelmező ebben az időpontban még mindig az elmeszociális otthonban lakott.

17. 2005. szeptember 9-én a kérelmező ügyvédje a Rilai Szövetségi Tanácsnál kérelmezte egy gyám kinevezését ügyfele számára. Egy 2005. szeptember 16-i keltezésű levél szerint az ügyvéded tájékoztatták, hogy a Szövetségi Tanács 2000. február 2-án úgy döntött, hogy a pastrai elmeszociális otthon igazgatóját nevezi meg a kérelmező gondnokaként.

B. A kérelmező pastrai elmeszociális otthonban töltött ideje

1. Az elhelyezési megállapodás feltételei

18. A gondnoknak kijelölt R. P. és a pastrai elmeszociális otthon által 2002. december 10-én aláírt megállapodás (lásd a 14. bekezdést fentebb) nem tartalmazta a kérelmező nevét. A megállapodás tartalmazta, hogy az otthon élelmet, ruházatot, orvosi ellátást, fűtést és természetesen szállást biztosít a törvényben meghatározott összegű fizetség ellenében. A jelek szerint a kérelmező egész rokkantsági nyugdíja az otthonnak került átutalásra a költségek fedezésére. A megállapodás szerint az összeg 80%-a használható fel fizetség gyanánt, míg 20% személyes kiadásokra tehető félre. Az iratokban található információ alapján a kérelmező rokkantsági nyugdíja a 2008-as állapotok szerint 130 bolgár levát (BGN – kb. 65 euró (EUR)) tett ki. A megállapodás nem rögzítette az említett szolgáltatások időtartamát.

2. Az elhelyezés leírása

19. A pastrai elmeszociális otthon a Rila-hegység elszigetelt részén, Bulgária délnyugati részén található. Pastra faluból földút vezet az otthonhoz, a legközelebbi település 8 km távolságra található.

20. Az otthon épületét az 1920-as években építették és három épületből áll, ahol a bentlakók, mind férfiak, a mentális állapotuknak megfelelően vannak elhelyezve. A Szociális Segélyező Ügynökség (Social Assistance Agency) 2009. áprilisi jelentése alapján hetvenhárom fő élt az otthonban, egy kórházban feküdt, kettő pedig szökésben volt. A bentlakók közül huszonhárman jogi értelemben teljesen cselekvőképtelenek voltak, ketten részlegesen jogilag cselekvőképtelenek voltak, a többiek pedig jogi értelemben teljesen cselekvőképesesek voltak. Minden épülethez magas kerítéssel körbevett udvar tartozott. A kérelmező a 3-as számú épületben került elhelyezésre, a legkevésbé súlyos tünetekkel rendelkezők közé, akik közlekedtek az intézetben és engedéllyel elhagyhatták a területét, hogy a legközelebbi faluba menjenek.

21. A kérelmező szerint az otthon állapota elhanyagolt volt és piszkos, télen ritkán fűtöttek, ezért a bentlakóknak kabátban kellett aludniuk. A kérelmező a 16 négyzetméteres kórtermen négy másik beteggel osztozott, az ágyaik gyakorlatilag egymás mellett álltak. Ruháit egy kis éjjeliszekrényben tárolhatta, de attól való félelmében, hogy ellopják vagy rosszabb ruhadarabokra cserélik, mindig az ágyában tartotta őket. Az intézet betegeinek nem voltak saját ruháik, mert mosás után nem ugyanahhoz a személyhez kerültek vissza a ruhadarabok.

3. Étkezés és higiéniai állapotok

22. A kérelmező állítása szerint az intézetben felszolgált étel elégtelen volt és gyenge minőségű. Nem választhatott az ételek közül és nem engedélyezték, hogy segítsen az elkészítésben.

23. A fürdőszobát, amelyben egészségtelen állapotok uralkodtak és leromlott állapotú volt, hetente egyszer használhatták. Az udvari illemhelyek egy földbe ásott lyukból és árnyékszékéből álltak, melyek nem voltak higiénikusak és nagyon rossz állapotban voltak. Egy illemhelyre nyolc ember jutott. Vécépapír rendszertelenül volt elérhető.

4. Legutóbbi fejlemények

24. Beszámolójuk során a Kormány képviselői a Nagykamara előtt kijelentették, hogy 2009. végén megkezdtek a felújítási munkálatokat az otthonnak azon a részén, ahol a kérelmező élt, beleértve a tisztálkodási helyiségeket. Az intézet azóta központi fűtéssel lett felszerelve, az étrendet változatosabbá tették és rendszeresen felszolgálnak gyümölcsöt és zöldséget, valamint húsféléket. A lakók televízióhoz, könyvekhez és

játékokhoz férnek hozzá. A ruháikat az állam biztosítja. A kérelmező nem vitatta ezeket az állításokat.

5. A kérelmező által megtett lépések

25. A elmeszociális otthon vezetősége visszatartotta a kérelmező személyi azonosító iratait és csak külön, igazgatói engedéllyel hagyhatta el az intézetet. A kérelmező rendszeresen eljárt Pastra faluba, mely idő alatt általában a helybélieknek segített ház körüli munkákban és a helyi étteremben.

26. 2002. és 2006. között a kérelmező háromszor járt Rusében eltávozási engedéllyel, alkalmanként tíz napos időtartamra. Az utazás költsége 60 BGN (kb. 30 EUR) volt, melyet a kérelmezőnek az otthon vezetősége fizetett ki.

27. Az első két ruse-i látogatása után a kérelmező az engedélyezett eltávozási időtartam előtt visszatért Pastrába. Az intézet igazgatójának az ügyészségi irodán, meghatározatlan időpontban tett nyilatkozata szerint a kérelmező azért érkezett vissza korábban, mert a pénze nem bizonyult elegendőnek és nem volt szállása.

28. A harmadik eltávozási időszak 2006. szeptember 15-25. közötti időtartamra lett jóváhagyva. Miután a kérelmező nem tért vissza a megadott időpontig, az otthon igazgatója 2006. október 13-án levelet írt a ruse-i városi rendőrségnek, hogy keressék meg a kérelmezőt és szállítsák e Szófiába, ahol az intézet alkalmazottai átvehetik és visszavihetik Pastrába. 2006. október 19-én a ruse-i rendőrség tájékoztatta az igazgatót, hogy megtalálták a kérelmezőt, de a rendőrségnek nem áll módjában átszállítani, mivel nem adtak ki elfogatóparancsot ellene. 2006. október 31-én az otthon személyzete szállította vissza az intézetbe.

6. Kulturális és kapcsolódási lehetőségek

29. A kérelmezőnek lehetősége volt televíziót nézni, hozzáférni néhány könyvhöz és egy sakktáblához a közös szobában, amely délután 3 óráig volt nyitva, majd bezárták. A szobát télen nem fűtötték, ezért a bentlakók csak kabátban, sapkában és kesztyűben tudták a szobát igénybe venni. Egyéb szociáli, kulturális illetve sportaktivitás nem állt rendelkezésükre.

7. Levelezés

30. A kérelmező megemlítette, hogy az elmeszociális otthon személyzete nem volt hajlandó borítékot a rendelkezésére bocsátani a levelezéséhez, és mivel nem férhetett hozzá a pénzéhez, nem is vásárolhatott. A személyzet arra kérte, hogy adja át nekik a feladni kívánt levelet, hogy borítékba tehessék és feladhassák helyette.

8. Orvosi kezelés

31. Egy 2005. június 15-i orvosi jelentés szerint (lásd alább a 37. bekezdésben) 2002-es, elmeszociális otthonba elhelyezését követően a kérelmezőt anti-pszichotikus gyógyszerek (carbamazepine (600 mg)) kezelték, havi orvosi felügyelet mellett.

32. Ezen felül a Nagykamara meghallgatásán a kérelmező képviselői azt nyilatkozták, hogy ügyfelük stabil remisszióban van 2006. óta és az eltelt évek alatt nem esett át pszichiátriai kezelésen.

C. A kérelmező szociális képességeinek felmérése pastrai tartózkodása alatt és a pszichiátriai jelentés következtetései a kérelmező ügyvédjének felkérése alapján

33. A elmeszociális otthon igazgatója és szociális munkása évente egyszer értékelést készítettek a kérelmező viselkedéséről és szociális készségeiről. A jelentések szerint a kérelmező nem volt kommunikatív, jobban szeretett egyedül lenni és nem részt venni a csoportos foglalkozásokban, nem volt hajlandó bevenni a gyógyszerét és nem voltak közeli rokonai, akiket meglátogathatott volna eltávozásai alatt. A viszonya nem volt jó a féltestvérével és senkinek nem volt tudomása róla, hogy van-e hol laknia az elmeszociális otthonon kívül. Az értékelés arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező nem volt alkalmas arra, hogy visszatérjen és beilleszkedjen a társadalomba, és azt a célt tűzte ki, hogy biztosítsa, a kérelmező megszerzi a szükséges készségeket és ismereteket, hogy újra a társadalom része lehessen és hosszútávon a családjával való kapcsolata is rendeződjön. Úgy tűnik, hogy ennek elérése érdekében terápiás kezelésben nem részesült.

34. Az akta szerint 2005-ben a kérelmező gondnoka arra kérte a városi tanácsot, hogy biztosítsanak szociális juttatást, amellyel elősegíthető lenne a közösségbe való visszailleszkedése. A kérdés kapcsán 2005. december 30-án a városi szociális segélyhivatal egy „szociális értékelést” (*социална оценка*) végzett a kérelmező bevonásával, amely arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező képtelen volt dolgozni még védett környezetben is és nem volt igénye képzésre vagy átképzésre, ezért a körülményekre való tekintettel jogosult volt a szociális juttatásra, amely fedezte a szállíttatását, ellátását és gyógykezelését. 2007. február 7-én a városi szociális segélyhivatal havi juttatást állapított meg, melynek összegét 16.50 BGN (kb. 8 EUR) jelölte meg. 2009. február 3-án a juttatás mértékét havi 19.50 BGN (kb. 10 EUR) emelték.

35. Ezen felül, ügyvédje kérésére, a kérelmezőt 2006. augusztus 31-én Dr. V. S. pszichiáter is megvizsgálta, aki nem az őt rendszeresen vizsgáló, az otthonba látogató szakorvos volt. Megvizsgálta ezen kívül egy pszichológus, I. A. is. Az ekkor elkészült jelentések arra a megállapításra

jutottak, hogy a 2005. június 15-én diagnosztizált skizofrénia (lásd 37. bekezdés alább) pontatlan volt, mivel a beteg nem mutatta az állapotra jellemző összes tünetet. A jelentés megállapította a következőket is: bár a kérelmező a múltban skizofréniában szenvedett, a vizsgálat ideje alatt nem tanúsított agressziót, csak gyanakvást és enyhe hajlamot a „verbális agresszióra”; az állapotára kezelést 2002. és 2006. között nem kapott; illetve az egészségi állapota láthatóan stabilizálódott. A jelentés megjegyezte, hogy mentális állapota romlásának kockázata nem volt megfigyelhető és az elmeszociális otthon igazgatójának véleménye szerint a kérelmező képes lehetett visszaintegrálódni a társadalomba.

36. A jelentés szerint a kérelmezőnek a pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezése súlyosan káros volt az egészségére és javasolták, hogy hagyja el az otthont, különben minél tovább tartják bent, annál valószínűbb az „intézményesítési szindróma” bekövetkezése. A jelentés hozzátette, hogy a kérelmező mentális állapota és szociális fejlődése számára az lenne a legelőnyösebb, ha a lehető legkevesebb korlátozással visszaintegrálódna a közösségi életbe, illetve az egyetlen, megfigyelésre javasolt aspektus az alkoholfogyasztással kapcsolatos problémája volt, amely már 2002. előtt is ismert volt. A kérelmezőt megvizsgáló szakértők véleménye szerint egy alkoholfüggő személy a skizofréniához hasonló tüneteket mutathat, ezért a kérelmező ügyét kellő körültekintéssel kell kezelni és nem összekeverni a két állapotot.

D. A kérelmező kísérletei a részleges gondnokság alóli felmentés megszerzésére

37. A kérelmező 2004. november 25-én az ügyvédjén keresztül azt kérte az ügyészségi hivataltól, hogy folyamodjon a regionális bírósághoz jogi cselekvőképességének visszaállítása érdekében. 2005. március 2-án az ügyész a pastrai elmeszociális otthontól bekérte az orvosi szakvéleményt és egyéb egészségügyi igazolásokat a kérelmező állapotáról, felkészülésül az esetleges, jogi cselekvőképesség visszaállítási kérelemre. Ennek a kérelemnek a folyamánként a kérelmezőt 2005. május 31. és június 15. között orvosi állapotfelmérés céljából egy pszichiátriai intézetben vizsgálták. Egy későbbiekben kiadott igazolásban az orvosok arról nyilatkoztak, hogy a kérelmező skizofrénia tüneteit mutatta ki. Mivel egészségi állapota a 2002-es, elmeszociális otthonbeli elhelyezése óta nem romlott, a kérelmezőt ott elhelyező döntés érvényben maradt. Szintfenntartó gyógyszeres ellátása 2002. óta, havi pszichiáteri felügyelet mellett állandó volt. Egy pszichológiai kivizsgálás feltárta, hogy a kérelmező ingerült volt, feszült és gyanakvó. Kommunikációs készsége hiányos volt és betegségtudattal nem rendelkezett. Azt nyilatkozta, hogy minden áron el akarja hagyni az otthont. Az orvosok nem foglaltak állást sem az

áthelyezése, sem a pastrai elmeszociális otthonban történő benntartásának szükségességéről.

38. 2005. augusztus 10-én a körzeti ügyész elutasította a kérelmező jogi cselekvőképességének helyreállítását az orvosok véleményére, a pastrai elmeszociális otthon igazgatójának, valamint szociális munkásának véleményére alapozva, amely szerint a kérelmező önállóan nem lenne képes ellátni magát és az elmeszociális otthon, ahol gyógyszeres kezelésben részesülhet, a legmegfelelőbb hely számára. A kérelmező ügyvédje fellebbezett az elutasítás ellen arra hivatkozva, hogy ügyfelének lehetőségének kellene lennie arra, hogy megítélje, tekintetbe véve az elmeszociális otthon életkörülményeit, hogy az ő érdekeit szolgálja-e további ott tartózkodása. A védő rámutatott, hogy az elmeszociális otthonban történő kényszerű benntartása arra hivatkozva, hogy a kezelés az ő érdekeit szolgálja, a szabadsághoz fűződő jogainak korlátozása, amely elfogadhatatlan. Senki sem helyezhető ugyanis intézetbe a saját beleegyezése nélkül. A hatályos jogszabályok szerint a részleges gondnokság alatt állók szabadon megválaszthatták a lakóhelyüket a gondnokuk beleegyezésével. Ebből következően a lakóhely eldöntése nem az ügyészségi végrehajtó szolgáltatás hatáskörébe tartozik. A fellebbezés ellenére a körzeti ügyész az elutasítást 2005. október 11-én a fellebbezési ügyész, majd 2005. november 29-én az ügyészségi hivatalvezető is megerősítette a Semmítőszék részéről.

39. 2005. szeptember 9-én a kérelmező, ügyvédjén keresztül Rila polgármesteréhez fordult, hogy jogi úton járja ki a részleges gondnoksága megszüntetését. 2005. szeptember 16-án Rila polgármestere levélben a 2005. június 15-i orvosi nyilatkozatokra, az elmeszociális otthon igazgatójának és szociális munkásának véleményére, valamint a korábbi, ügyészség által meghozott következtetésekre hivatkozva úgy döntött, nem volt alapja a kérelem jóváhagyásának, és elutasította a kérelmet. 2005. szeptember 28-án a kérelmező ügyvédje a dupnitsai kerületi bírósághoz fordult a polgármester döntésének felülbírálása érdekében a családjogi törvény 115. Cikke alapján (lásd a 49. bekezdést lentebb). Egy 2005. október 7-i keltezésű levélben a körzeti bíróság azt a nyilatkozatot tette, hogy mivel a kérelmező részlegesen cselekvőképtelennek minősül, érvényes meghatalmazási nyilatkozatot kell benyújtani, amely igazolja, hogy az ügyvédje őt képviseli és nyilatkozni kell arról, hogy az eljárás során a gondnoka képviselte magát. Egy pontosabban meg nem határozott időpontban a kérelmező ügyvédje benyújtotta a kérelmező aláírásával ellátott nyilatkozatot. Ezen felül kérvényezte, hogy a gondviselő érdekelt félként csatlakozzon az eljáráshoz, vagy egy *ad hoc* képviselő kerüljön kijelölésre. 2006. január 18-án a bírósági meghallgatáson a rilai polgármester képviselője tiltakozott, mivel a felhatalmazást a gondviselő nem ellenjegyezte. A gondviselő, aki jelen volt a meghallgatáson azt nyilatkozta, hogy nem tiltakozik a kérelmező igénylése ellen, de a

kérelmező öregkori nyugdíja nem elégséges a szükségletei fedezésére és ezért a pastrai elmeszociális otthon a legmegfelelőbb tartózkodási hely a számára.

40. A dupnitsai körzeti bíróság 2006. március 10-én hozott ítéletet. A kérvény bíróság elé tárásának elfogadhatóságával kapcsolatban megállapította, hogy bár a kérelmező utasította az ügyvédjét, hogy képviselje őt, az ügyvéd erre nem volt jogosult a gondviselő engedélyező aláírásának hiányában. Ugyanakkor megállapította, hogy a gondnok nyilvános meghallgatáson a kérvény iránt tanúsított támogatása hitelesítette az ügyvéd által megtett lépéseket, ezért a kérvény tárgyalható. A bíróság ugyanakkor elutasította a kérvényt, miután úgy találta, hogy a gondviselőnek nem állt érdekében vitatni a polgármesteri elutasítást, mivel ezt függetlenül és közvetlenül a kérelmező nevében megtehetette volna.

41. Végezetül a kérelmező azt állította, hogy szóban többször kérelmezte a gondviselőjét, hogy kérelmezze a részleges gondnokság megszüntetését és távozását az elmeszociális otthonból. Ezt a kérését azonban a gondviselő minden alkalommal elutasította.

II. VONATKOZÓ HELYI TÖVÉNYEK ÉS GYAKORLAT

A. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett személyek jogi státusza és jogi képviselete

42. Az 1949. augusztus 9-én hatályba lépett személyi és családjogi törvény tartalmazza, hogy azon személyeket, akik képtelenek saját érdeküket mentális betegség vagy fogyatékosság miatt képviselni, meg kell fosztani cselekvőképességétől és jogilag alkalmatlannak kell találni őket az önállóságra. Az enyhébb rendellenességekkel rendelkező felnőtteket részlegesen cselekvőképtelennek kell nyilvánítani. Azon személyeket, akiket teljesen megfosztanak cselekvőképességüktől, teljes gondnokság (*настойничество*) alá kell helyezni, míg azok, akik részlegesen cselekvőképtelenek, azok részleges gondnokság alá helyezendőek (*попечительство*). A törvény 4. és 5. szekciójának értelmében a részleges gondnokság alatt állók nem hajthatnak végre jogi tranzakciókat gondviselőjük beleegyezése nélkül, ellenben végrehajthatnak a hétköznapi élethez tartozó cselekedeteket és hozzáférésük lehet a munkájukért kapott ellenszolgáltatáshoz. Ennek megfelelően egy részlegesen cselekvőképtelen személy gondnoka sem hajthat végre olyan jogi aktust, amely kötelezettségekkel bír a gondozott személy számára. Ennek értelmében a csak a gondviselő által, a jogilag részlegesen cselekvőképtelen személy jóváhagyása nélkül aláírt szerződések semmisek.

43. A Polgári Eljárási Törvény (Code of Civil Procedure, „CCP”) 16. cikkely 2. bekezdése alapján a teljes gondnokság alatt álló személyeket a bíróság előtt a gondviselő képviseli. A részleges gondnokság alatt állók

azonban jogosultak részt venni a bírósági ügyekben, de a gondviselőjük jóváhagyása szükséges. Ennek megfelelően egy részlegesen cselekvőképtelen személy gondnoka nem látja el a jogi képviselő szerepét. A gondviselő nem rendelkezhet a részlegesen cselekvőképtelen személy nevében, de jóváhagyását vagy tiltakozását fejezheti ki a személy egyéni tranzakcióival kapcsolatban (Сталев, Ж., *Българско гражданско процесуално право*, София, 2006 г., стр. 171). Külön kiemелendő, hogy a részleges gondnokság alatt álló személy megbízást adhat egy ügyvédnek, feltéve, hogy a megbízást a gondviselő aláírta (ibid., стр. 173).

B. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezés folyamata

44. A részleges gondnokság alá helyezési folyamatnak két fázisa van: a részleges cselekvőképtelenség megállapítása és a gondviselő kijelölése.

1. Részleges cselekvőképtelenség megállapítása a bíróság által

45. Az első fázis egy jogi procedúrát jelent, amelyet az ügy idején az 1952. évi CCP 275-277. cikkelyei szabályoztak, és amelyek változatlan formában bekerültek a 2007. évi CCP 336-340. cikkelyébe. A részleges cselekvőképtelenség megállapítását kérelmezheti az érintett házastársa vagy közeli rokonai, az ügyész, vagy egy másik, érdekelt fél. A bíróságnak az érintett fél nyílt tárgyaláson történő vizsgálatával kell meghoznia a döntést – vagy ennek hiányában, miután személyes benyomást szereztek az illető állapotáról –, és kihallgatták az illető közeli rokonait. Amennyiben az így szerzett vallomások elégtelenek, a bíróság egyéb bizonyítékokért is folyamodhat, mint például orvosi szakvéleményt kérhet. A bolgár esetek alapján a szakvélemény elkészítését akkor kell elrendelni, ha a bíróság más információ alapján nem képes eldönteni, hogy megalapozott-e az cselekvőképességtől való megfosztási kérelem (Решение на ВС № 1538 от 21.VIII.1961 г. по гр. д. № 5408/61 г.; Решение на ВС № 593 от 4.III.1967 г. по гр. д. № 3218/1966 г.).

2. Gondnok kijelölése az adminisztratív hatóságok által

46. A második fázisban adminisztratív eljárás során kijelölésre kerül egy gondnok, amit ezen eset idején az 1985. évi Családi Törvénykönyv (Family Code, FC) X. fejezet (109-128. cikkely) szabályozott; ezek az intézkedések minimális módosításokkal szerepelnek az új, 2009. évi törvényváltozat 153-174. cikkelyében. Az adminisztratív fázist egy „gondnoki hatóság” néven ismert hatóság bonyolítja le, amely a polgármestert, vagy bármely területi tisztviselőt jelent, akit a polgármester nevezett ki.

47. A gondnokot lehetőség szerint az illető személy rokonai közül kell kijelölni, akik leginkább képesek az érdekeit képviselni.

C. A gondnok által tett lépések és a lecserélési lehetőségek

48. A gondnok által tett lépéseket a gondviselésért felelős hatóság felülvizsgálhatja. A hatóság kérésére a gondnok köteles jelenteni az intézkedéseit. Amennyiben szabálytalanságot észlelnek, a hatóság elrendelheti a helyreigazítást, vagy felfüggesztheti a kérdéses döntéseket (lásd: 1985. évi FC 126. cikkely, 2. bekezdés és 125. cikkely; 2009. évi FC 170. cikkely és 171. cikkely 2. és 3. bekezdése). A bolgár törvénykezésből nem derül ki egyértelműen, hogy a részleges gondnokság alá helyezett fordulhatnak-e önmagukban a polgármesterhez, vagy csak egy másik félén keresztül, hogy kérelmezzék a gondnokuk által hozott intézkedések felfüggesztését.

49. A polgármester, mint gondnoksági hatóság döntései, illetve a polgármester gondnokot kijelölő döntésének elmaradása, illetve egyéb lépések megtételének elhagyása esetén az FC alapján bírósági felelősségre vonás kezdeményezhető. Az érdekelt felek vagy az ügyész a körzeti bíróság előtt megtámadhatja a lépéseket, a bíróság pedig végleges döntést hoz az érdeméről (az 1985. évi FC 115. cikkelye alapján). Ez az eljárás lehetővé teszi, hogy közeli rokonok a gondnok megváltoztatását kezdeményezzék érdekellentét esetén (Решение на ВС № 1249 от 23.XII.1993 г. по гр. д. № 897/93 г.) A bolgár esetjog alapján a teljesen cselekvőképtelen személyek nem tartoznak az „érdekelt felek” közé, akik kezdeményezhetik az ilyen eljárásokat (Определение № 5771 от 11.06.2003 г. на ВАС по адм. д. № 9248/2002). A bolgár esetjog nem ismer olyan esetet, ahol egy részlegesen cselekvőképtelen személyt felhatalmaztak hasonló eljárás kezdeményezésére.

50. Ezen felül a gondnoksági hatóság bármikor leválthatja a gondnoknak kijelölt személyt, amennyiben az nem tudja ellátni a feladatait (1985. évi FC 113. cikkelye). Az 1985. évi FC 116. cikkelye alapján olyan személy nem jelölhető ki gondnoknak, akinél fennáll az érdekellentét lehetősége a gondnok és a részleges gondnokság alá helyezett között. Az 1985. évi FC 123. cikkelye megállapítja, hogy helyettes gondnokot kell kijelölni amennyiben a gondnok nem képes ellátni a feladatait, vagy érdekellentét áll fent a felek között. A gondnoksági hatóság mindkét esetben *ad hoc* kijelölhet egy képviselőt.

D. A jogi cselekvőképesség visszaállításának folyamata

51. Az 1952. évi CCP 277. cikkelye alapján ez az eljárás hasonló a részleges gondnoksági folyamathoz. Minden jogosult kérelmezheti, hogy

egy személyt helyezzenek részleges gondnokság alá, valamint a gondnoksági hatóság és a gondnok felé. A fent említett kitételeket a 2007-es CCP 340. cikkelyében ismételték meg. 1980. február 13-án a Plenáris Legfelsőbb Bíróság határozatot hozott (5/79. sz.), melyben pontosítani szándékozott egyes kérdéses elemeket a cselekvőképességtől való megfosztási folyamat kapcsán. A döntés 10. paragrafusa hivatkozik a cselekvőképesség helyreállításának folyamatára az alábbiak szerint:

„A cselekvőképesség folyamatának helyreállításával kapcsolatos, vonatkozó szabályok megegyeznek az cselekvőképességtől való megfosztás folyamatával (a CCP 227. cikkelye és 275. cikkely 1. és 2. paragrafusa). Az intézkedést kérelmező személyek vagy a közeli rokonok az eljárás során alperesnek tekintendők. Az egy személy jogi cselekvőképességétől való megfosztását kérelmező felet semmi nem akadályozza abban, hogy az intézkedés megszüntetését kérje, amennyiben a körülmények megváltoztak.

A részleges gondnokság alá helyezett személyek akár önmagukban, akár gondnokuk hozzájárulásával kérelmezhetik az intézkedés megszüntetését. A kérelmező továbbá kérheti a gondnoksági hatóságtól vagy tanácstól, hogy a CCP 227. cikkelye alapján intézkedjenek a regionális bíróságnál, amely megfosztotta őket a cselekvőképesség jogától. Ilyen intézkedés kontextusában felperesnek minősülnek. Amennyiben a cselekvőképességi jogától részlegesen megfosztott személy gondnoka, a gondnoksági hivatal vagy a gondnoksági tanács (cselekvőképességétől teljesen megfosztott személy esetében) elutasítja a cselekvőképesség helyreállítására vonatkozó kérelmet, a megfosztott személy az ügyészhez fordulhat a kérelmével (Постановление № 5/79 от 13.II.1980 г., Пленум на ВС).”

52. Ezen felül a Kormány olyan esetre hivatkozott, melyben a cselekvőképességi jogától teljes mértékben megfosztott személy jogi státuszának felülvizsgálatát a gondnoka kérelmezte és megszüntették az illető gondnokságát (Решение № 1301 от 12.11.2008 г. на ВКС по гр. Д. № 5560/2007 г., V г.о.).

E. A cselekvőképességükben korlátozott személyek képviselői által aláírt szerződések érvényessége

53. Az 1950. évi, Kötelezettségek és Szerződések Törvény 26(2). szekciója kimondja, hogy a törvénybe ütköző szerződések, illetve a beleegyezés nélkül megkötött szerződések érvénytelenek minősülnek.

54. Fenti törvény 27. szekciójának értelmében a jogi cselekvőképességüktől megfosztott személyek képviselői által megkötött szerződések, melyek sértik a fennálló szabályozást, érvénytelenek minősülnek. Orvosolhatatlan semmisséget bármikor fel lehet vetni, míg a megtámadhatóságot csak bírói úton. A megtámadhatóság felvethetőségének joga időben korlátozott, csak a részleges gondnokság alóli felmentést követő három évben lehetséges, ha nem kerül kijelölésre új gondnok. Más

esetekben a kérdéses időszakasz a gondnok kijelölésétől veszi kezdetét (a fenti törvény 32(2). szakciója a 115(1)(e). szakciójával összefüggésben; lásd még: Решение на ВС № 668 от 14.III.1963 г. по гр. д. № 250/63 г., I г. о., Решение на Окръжен съд – Стара Загора от 2.2.2010 г. по т. д. № 381/2009 г. на I състав, Решение на Районен съд Стара Загора № 459 от 19.5.2009 г. по гр. д. № 1087/2008).

F. Cselekvőképességi joguktól megfosztott személyek lakhelye

55. Az 1985. évi FC 120. cikkelye és 122. cikkely 3. paragrafusának jogcímén a jogi cselekvőképességüktől megfosztottak a gondnok lakcímén tartózkodhatnak, hacsak „kivételes okok” nem teszik szükségessé máshol történő elhelyezésüket. Amennyiben a lakhely a gondnok hozzájárulása nélkül változik meg, a gondnok kérheti a területileg illetékes bíróságot, hogy utasítsa az érintett személy visszaszállítását a hivatalos címére. A 2009. évi FC 163. cikkely 2. és 3. paragrafusa kimondja, hogy mielőtt döntés születne ilyen esetekben, a bíróságnak meg kell hallgatnia a gondnokság alatt álló személyt. Amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy „kivételes ok” állt fent, úgy elutasíthatja a személy visszaszállítását és azonnal tájékoztatnia kell a helyhatósági szociális segélyhivatalt, hogy óvintézkedéseket lehessen foganatosítani.

56. A területileg illetékes bírósági végzés ellen fellebbezéssel a területi bíróság elnökéhez lehet fordulni, bár annak végrehajtását nem lehet felfüggeszteni.

G. Jogilag cselekvőképtelen személyek elhelyezése mentális rendellenességekkel küzdők számára fenntartott otthonban

57. Az 1998. évi, szociális segítségnyújtásról szóló törvény szerint segítségnyújtás azokat a személyeket illeti meg, akik orvosi és szociális okokból képtelenek alapvető szükségleteik ellátására munkavégzésen keresztül, saját vagyonukból vagy a törvény által kijelölt személyek segítségével (a törvény 2. szakciója alapján). A szociális segítségnyújtás tartalma lehet: pénzübeli juttatások, természetbeni juttatások és szociális ellátás, beleértve a szakosodott intézményekben való elhelyezést. Ezen ellátást az érintett személyek szükségleteinek egyedi felmérésével, illetve kívánságaiknak és személyes választásaiknak megfelelően kell megadni (16(2). szakció).

58. Az 1998. évi szociális segítségnyújtásról szóló törvény (*Правилник за прилагане на Закона за социално подпомагане*) szabályozásainak végrehajtásával három intézetkategória került meghatározásra, mint szociális segítség nyújtására „szakosodott intézmény”: (1) gyermekotthonok (szülői felügyelet nélkül maradt gyermekek számára, testi fogyatékossággal rendelkező gyermekek számára, szellemi fogyatékos gyermekek számára);

(2) fogyatékkal élő felnőttek ellátására szakosodott otthonok (mentális fogyatékkal élő felnőtteket ellátó otthonok, érzékszervi rendellenességgel élők otthona, dementiás betegek ellátására szakosodott otthonok), és (3) idősek ellátására szakosodott otthonok (36(3). sz. szabályozás). Szociális ellátás akkor biztosítható egy intézményben, ha az illető a közösségi életre alkalmatlan (36(4). sz. szabályozás). A bolgár törvények alapján egy jogilag cselekvőképtelen személy elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezése nem tekinthető a szabadsága korlátozásának.

59. Hasonlóképpen az 1999. március 16-i 4. számú, a szociális szolgáltatások igénybevételének feltételeivel kapcsolatos rendelet alapján, melyet 1999. március 16-án elfogadtak (*Наредба № 4 за условията и реда за извършване на социални услуги*), a mentális rendellenességgel rendelkező felnőtteket szakosodott elmeszociális gondozóotthonokban helyezik el, amennyiben családi környezetben az orvosi ellátásuk nem megoldható (a Rendelet 12. szekció (4) pontja, valamint a 27. szekció alapján. A Rendelet 33(1). szekció (3). pontja alapján amennyiben egy személyt elmeszociális gondozóotthonban helyeznek el, ki kell állítani egy orvosi igazolást az illető egészségi állapotáról. A Rendelet 37(1). szekciója alapján a szociális ellátáshoz szükséges elhelyezési megállapodást a szakosodott intézet és az érintett személy, vagy annak jogi képviselője írja alá egy, a Munkaügyi És Szociálpolitikai Minisztérium által jóváhagyott modell alapján. Az érintett személy áthelyezhető egy másik otthonba, illetve elhagyhatja azt, amennyiben: (a) saját maga, avagy jogi képviselője írásban benyújtott kérelemmel fordul az intézmény igazgatójához; (2) amennyiben változás állt be mentális vagy fizikai állapotában, amely alapján már nem illeszkedik az addigi intézmény ellátási profiljához; (3) amennyiben egy hónapnál hosszabb ideje nem kerül kifizetésre a szociális-jóléti hozzájárulás; (4) az intézmény belső szabályzatának rendszeres megsértése esetén; vagy (5) bizonyított a személy kábítószerrel való függősége.

60. Továbbá a kötelező orvosi kezelésre, pszichiátriai gondozóintézetbe történő beutalást szabályozó rendszert az 1973. évi Közegészségügyi Törvényt felváltó, 2005. évi Egészségügyi Törvény szabályozza.

H. *Ad hoc* képviselő kijelölése érdekellentét esetén

61. A CCP 16. cikkelyének 6. paragrafusa meghatározza, hogy amennyiben érdekellentét áll fent egy képviselt személy és a képviselője között, a bíróság *ad hoc* képviselőt jelölhet ki. A bolgár bíróságok ezt olyan helyzetekben alkalmazták, amikor kiskorú és a jogi képviselője között állt fent érdekellentét. Ebből kifolyólag az *ad hoc* képviselő kinevezésének elmulasztása az apasági folyamatokat (Решение на ВС № 297 от 15.04.1987 г. по гр. д. № 168/87 г., II г. о.), az adoptált és vér szerinti szülők közötti vitákat (Решение на ВС № 1381 от 10.05.1982 г. по гр. д. № 954/82 г., II г. о.), illetve vagyoni természetű vitákat (Решение № 643

от 27.07.2000 г. на ВКС по гр. д. № 27/2000 г., II г. о.; Определение на ОС – Велико Търново от 5.11.2008 г. по в. ч. гр. д. № 963/2008) szabályozó szabályok súlyos megsértésének minősül.

I. Az állam felelőssége

62. Az 1988. évi Állami és Önkormányzati Felelősségről szóló törvény (*Закон за отговорността на държавата и общините за вреди* – a pontos neve 2006-ban módosult) 2(1). szekciója kimondja, hogy az állam felelős a magánszemélyeknek okozott károkért, amennyiben azok törvényhozási döntésből adódóan keletkeztek bizonyos típusú elzárások esetén, amely esetekben a döntés jogi alap hiányára való hivatkozással ejtve lett.

63. Ugyanezen törvény 1(1). szekciója kimondja, hogy az állam és a törvényhozás felelős a magánszemélyeknek vagy egyéb jogi entitásoknak okozott károkért, amennyiben azok a hatóságok vagy tisztviselők munkakörük ellátása közben meghozott törvénytelen döntéseiből, lépéseiből, vagy mulasztás eredményeként keletkeztek.

64. Egyes esetekben a bolgár bíróságok ezt a törvényt alkalmazták a rossz körülmények között fogva tartottak, vagy nem megfelelő börtönorvosi ellátásban részesült személyek esetén a helyzetnek megfelelően, a kárvallottak számára részben vagy egészben fenntartott kárpótlási kérelmek ügyében (реш. от 26.01.2004 г. по гр. д. № 959/2003, ВКС, IV г. о. és реш. № 330 от 7.08.2007 г. по гр. д. № 92/2006, ВКС, IV г. о.)

65. Nincs olyan bírósági ítélet, amelyben a fentieket az elmeszociális otthonokban rossz körülmények között élőkre alkalmazták volna.

66. Ezen felül, a bolgár bíróságok esetjogából az szűrhető le, hogy a kérdéses törvény 1(1). szekciója alapján bárki, akinek az egészsége azért romlott meg, mert az Egészségügyi Minisztérium fennhatósága alá tartozó személyek nem látták el megfelelően a feladataikat és nem részesült megfelelő gyógyszeres kezelésben, felelősségre vonhatják az adminisztratív hatóságokat és kártérítést kaphatnak (реш. № 211 от 27.05.2008 г. по гр. д. № 6087/2007, ВКС, V г. о.).

67. Végezetül az államra és a hatóságokra is vonatkoznak a szokásos károkozási felelősség szabályai, mint például a gondozásra bocsátott személyek halála esetén, amennyiben az illető személy megszökött a gondozóintézetből, mivel az otthon személyzete ebben az esetben nem látta el megfelelően a feladatát és tartotta állandó felügyelet alatt az illető személyt (реш. № 693 от 26.06.2009 г. по гр. д. № 8/2009, ВКС, III г. о.).

J. Letartóztatások a 2006. évi Belügyminisztériumi Törvény alapján

68. E törvény alapján a rendőrség, *inter alia*, felhatalmazással rendelkezik, hogy letartóztasson bárkit, aki súlyos mentális

rendellenességben szenved és cselekedetei által veszélyt jelent másokra, vagy saját életét veszélyeztet (63(1)-(3). szakció). Az illető bíróság előtt megtámadhatja a letartóztatás jogszerűségét, a bíróságnak pedig azonnali döntést kell hoznia (63(4). szakció).

69. Ezen felül a rendőrség feladatkörébe tartozik az eltűnt személyek felkutatása is (139(3). szakció).

K. A kérelmező által benyújtott információk olyan személyek kereséséről, akik mentális rendellenességgel küzdők számára fenntartott elmeszociális gondozóotthonokból szöktek meg

70. A bolgár Helsinki Bizottság felmérést készített a rendőrségen belül olyan emberek kereséséről, akik ilyen típusú elmeszociális otthonokból szöktek meg. A felmérés alapján nincs egységes gyakorlat. A megkérdezett rendőrök egy része azt állította, hogy amikor egy elmeszociális otthontól megkeresést kaptak egy eltűnt személy felkutatására, végrehajtották a keresést, a megtalált személyt a rendőrségre vitték, majd értesítették az elmeszociális otthont. Más válaszadók azt állították, hogy megkeresték az adott személyt, de mivel nem volt felhatalmazásuk a letartóztatásra, egyszerűen értesítették az elmeszociális otthont, akik maguk szállították vissza a beteget.

L. A kérelmező által benyújtott statisztikák a cselekvőképesség megfosztásával kapcsolatos törvénykezési gyakorlatról

71. A bolgár Helsinki Bizottság nyolc regionális bíróságtól kért be statisztikákat 2002. januárja és 2009. szeptembere között végrehajtott, cselekvőképességi jog visszaállítási eljárásról. Ez alatt az idő alatt 667 személyt fosztottak meg cselekvőképességi joguktól. Jogvisszaállítási eljárást harminchat esetben indítottak: ebből tíz esetben feloldották a korlátozást; nyolc esetben teljesről részlegesre módosították a jog korlátozását; négy esetben a kérelmet elutasították; hét esetben a bíróság nem folytatta le az eljárást; a többi eset még függőben van.

III. VONATKOZÓ NEMZETKÖZI OKIRATOK

A. A fogyatékkal élők jogairól szóló egyezmény, melyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 2006. december 13-án fogadott el (A/RES/61/106 sz. döntés)

72. Ez az egyezmény 2008. május 3-án lépett életbe. Bulgária 2007. szeptember 27-én írta alá, de még nem ratifikálta. Az egyezmény vonatkozó részeinek tartalma:

12. Cikk

A törvény előtti egyenlőség

„1. A részes államok újólag megerősítik, hogy a fogyatékossggal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy a törvény előtt mindenhol személyként ismerjék el őket.

2. A részes államok elismerik, hogy a fogyatékossggal élő személyeket az élet minden területén másokkal azonos alapon megilleti a jog-, illetőleg cselekvőképesség.

3. A részes államok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a fogyatékossggal élő személyek cselekvőképességének gyakorlásához esetlegesen szükséges segítség hozzáférhetővé váljon.

4. A részes államok biztosítják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó valamennyi intézkedés, a nemzetközi emberi joggal összhangban, megfelelő és hatékony biztosítékokat tartalmaz a visszaélések megelőzésére. Az ilyen biztosítékok garantálják, hogy a cselekvőképesség gyakorlására vonatkozó intézkedések tiszteltben tartják a személy jogait, akaratát és választásait, összeférhetlenségtől és indokolatlan befolyástól mentesek, arányosak és a személy körülményeire szabottak, a lehető legrövidebb időre vonatkoznak, továbbá hogy a hatáskörrel rendelkező, független és pártatlan hatóság vagy igazságügyi szerv rendszeresen felülvizsgálja azokat. A biztosítékok azzal arányosak, amilyen mértékben az adott intézkedések érintik a személy jogait és érdekeit.

5. E cikk rendelkezéseire figyelemmel a részes államok minden megfelelő és hatékony intézkedést megtesznek a fogyatékossggal élő személyek egyenlő jogának biztosítására a tulajdonhoz való joghoz és az örökléshez való joghoz, saját pénzügyeik ellenőrzéséhez, továbbá bankkölcshöz, jelzáloghoz és más pénzügyi hitelhez való egyenlő hozzáféréshez, illetve biztosítják, hogy a fogyatékossggal élő személyeket önkényesen ne foszthassák meg vagyonuktól.”

14. Cikk

A személy szabadsága és biztonsága

„1. A részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossggal élő személyek, másokkal azonos alapon

(a) élvezhetik a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jogot;

(b) jogellenesen vagy önkényesen szabadságuktól nem foszthatók meg, továbbá a szabadságtól való bármilyen megfosztás a jogszabályokkal összhangban történhet, és hogy a fogyatékossg megléte semmilyen esetben nem indokolhatja a szabadságtól való megfosztást.

2. A részes államok biztosítják, hogy amennyiben valamely eljárásban fogyatékossgal élő személyeket megfosztanak szabadságuktól, a nemzetközi emberi joggal összhangban másokkal azonos alapon jogosultak garanciákra, továbbá a jelen Egyezmény célkitűzéseinek és elveinek megfelelő elbánásban részesülnek, beleértve az ésszerű alkalmazkodásról szóló rendelkezést is.”

B. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a tagállamokhoz címzett, a cselekvőképtelen felnőttek jogi védelméről szóló, 1999. február 23-án elfogadott R (99) 4. számú ajánlása

73. Az ajánlás vonatkozó részei az alábbiak szerint:

2. elv – Rugalmasság a jogi válaszadásban

„1. Az elérhető védelmi intézkedéseknek és egyéb jogi megállapodásoknak a cselekvőképtelen felnőttek személyi és gazdasági érdekeinek védelmében kellő léptékűnek és kellően rugalmasnak kell lennie, hogy megfelelő jogi választ lehessen adni a különböző fokú cselekvőképtelenség és egyéb helyzetek esetén.

...

4. A védelmi intézkedéseknek megfelelő esetben tartalmaznia kell olyan lehetőségeket, melyek nem korlátozzák az érintett személy jogi cselekvőképességét.”

3. elv – Cselekvőképesség maximális megőrzése

„1. A jogalkotásnak a lehetséges legnagyobb mértékben el kell ismernie, hogy különböző fokú cselekvőképtelenségek létezhetnek és ezek idővel változhatnak. Ennek megfelelően a védelmi intézkedések nem eredményezhetik azonnal a jogi cselekvőképesség teljes megvonását. Ugyanakkor a jogi cselekvőképesség korlátozásának lehetségesnek kell lennie, amennyiben szükségesnek bizonyul az érintett fél védelme érdekében.

2. Különösképpen nem járhat az érintett személy szavazati jogának, végrendelkezési lehetőségének, orvosi beavatkozáshoz való hozzájárulásának vagy megtagadásának, illetve a személyét illető egyéb döntésének korlátozásával, amennyiben az állapota lehetővé teszi, hogy ezen ügyekben rendelkezessen...”

6. elv – Arányosság

„1. Amennyiben valamilyen fokú védettség szükséges, annak arányosnak kell lennie az érintett személy állapotával és az egyedi körülményeket illetve az illető személy igényeit figyelembe kell venni.

2. A védettség mértékének csak a minimálisan szükséges mértékben szabad korlátoznia az illető jogi cselekvőképességét, jogait és szabadságát, azzal összefüggésben, hogy a beavatkozás elérje a célját...”

13. elv – Személyes meghallgatáshoz való jog

„Az érintett személynek jogosultnak kell lennie, hogy minden olyan eljárásban meghallgathassák, amely befolyásolja a jogi cselekvőképességét.”

14. elv – Időtartam, felülvizsgálat és fellebbezés

„1. A védelmi intézkedéseknek, amennyiben ez lehetséges és megfelelő, korlátozott időtartamúnak kell lennie. Figyelembe kell venni az időszakos felülvizsgálat rendszerének alkalmazását.

...

3. Megfelelő mértékű fellebbezési jog megteremtése szükséges.”

C. A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT) bulgáriai látogatásának megállapításai

1. A CPT jelentése a 2003. december 16-22. között tett látogatásáról (közzétéve: 2004. június 24-én)

74. Ez a jelentés felvázolja a hatóságok által mentális zavarokkal küzdők számára fenntartott elmeszociális otthonokban elhelyezettek állapotát, amely otthonok a Munkaügyi és Szociálpolitikai Minisztérium fennhatósága alá tartoznak. A jelentés II.4. része a pastrai elmeszociális otthonnal foglalkozik.

75. A CPT megállapította, hogy az otthon hivatalos kapacitása 15 fő; az intézetnek 92 férfi ápolója volt, akik közül nyolcvanhatan voltak jelen a látogatás alkalmával. Két ápoló szökésben volt, a többiek pedig igazolt eltávozáson jártak. A bentlakók kb. 90%-a skizofréniában szenvedett, a fennmaradó ápoltak pedig egyéb mentális zavarokkal küzdöttek. Az ápoltak nagy része hosszú évek óta lakott az intézetben, a végleges elbocsátás különösen ritkának számított.

76. A CPT jelentése szerint a pastrai elmeszociális otthon erősen leromlott állapotú volt, akárcsak a higiéniai körülmények, a lakóterek fűtése szintén nem volt megfelelő.

77. Különösen említésre méltó, hogy az épületekben nem volt folyóvíz. A bentlakók hideg vízben mosakodtak az udvaron és gyakran ápolatlanok és koszosak voltak. A kezdetleges, omladozó fürdőszobát hetente egyszer használhatták.

78. A vécék az udvaron álló, düledező viskók voltak, földbe ásott lyukakkal. Nagyon rossz állapotban voltak, a megközelítésük pedig veszélyes volt. Alapvető higiéniai kellékek ritkán álltak rendelkezésre.

79. A jelentés megjegyzi, hogy az élelmiszer-ellátás is elégtelen volt. A bentlakók napi háromszor étkezhettek, többek közt 75 dkg kenyeret. Tej és tojás sosem szerepelt az étrendjükben, ahogy friss gyümölcs és zöldség is csak ritkán volt elérhető. Speciális étrendre nem volt lehetőség.

80. A kezelés egyetlen eleme a gyógyszerelés volt. A bentlakók közül krónikus pszichiátriai betegnek minősülő, fenntartó-terápiát igénylő személyeket járóbetegként regisztrálták egy dupnitsai pszichiáternél. A pszichiáter két-három havonta egyszer, vagy kérésre látogatott el az

elmeszociális otthonba. Ezen felül a bentlakókat elvihették a pszichiáterhez, aki a közeli, Rila nevű településen hetente műtéti beavatkozásokat végzett, amennyiben változás állt be a betegek mentális állapotában. A betegek évente kétszer estek át pszichiátriai vizsgálaton, amely során felülvizsgálták és szükség esetén módosították gyógyszerelésüket. Szinte minden bentlakó pszichiátriai gyógyszerelésben részesült, melyet speciális kartonon dokumentáltak és az ápolók adagoltak.

81. A gyógyszeres kezelésen felül semmilyen terápiás aktivitást nem szerveztek a betegeknek, akik passzív, monoton életet éltek.

82. A CPT megállapította, hogy ezek a körülmények olyan helyzetet idéztek elő, amely nevezhető embertelen, megalázó bánásmódnak. Felkérték a bolgár hatóságokat, hogy sürgősséggel szüntesse meg a pastrai elmeszociális otthont. A bolgár hatóságok, 2004. február 13-i válaszukban elismerték, hogy az otthon nem felel meg az európai gondozási normáknak és kijelentették, hogy az otthon bezárása és a betegek más intézetekben történő elhelyezése elsőbbséget élvez.

83. A II.7. részben a CPT észrevételezte, hogy a legtöbb esetben a mentális zavarokkal küzdők speciális intézetben történő elhelyezése *de facto* a szabadságuk megfosztását jelentette. Az elhelyezési folyamatnak ennek megfelelően rendelkeznie kell a megfelelő biztosítékokkal, többek közt egy objektív orvosi, különösképpen egy pszichiátriai értékeléssel. Fontosnak tartották megemlíteni, hogy ezen személyeknek jogukban kell állnia eljárásokat indítani, melyben elhelyezésük jogszerűségét a bíróságnak gyors döntéssel kell megállapítania. A CPT javasolta, hogy ezen jog legyen garantált Bulgáriában (lásd a jelentés 52. paragrafusát).

2. A CPT jelentése 2006. szeptember 10-21. közötti látogatásáról, amely megjelent 2008. február 28-án.

84. Ebben a jelentésben a CPT ismét javasolta, hogy szülessen rendelkezés az elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezés jogszerűségének bírósági felülvizsgálatára (lásd a jelentés 176-177. paragrafusát).

85. Ezen kívül javasolt megtenni a szükséges erőfeszítéseket, hogy garantálják, a mentális zavarokkal küzdők elmeszociális otthonba történő elhelyezése teljes mértékben megfelel a törvény betűjének és szellemének. A szociális ellátás biztosításának szerződése határozza meg a lakók törvény előtti jogait, beleértve az ellátással kapcsolatos panasztételt egy külső hatóságnál. Ezen felül azon személyeknek, akik képtelenek a szerződések tartalmának értelmezésére, megfelelő segítséget kell biztosítani (lásd a jelentés 178. paragrafusát).

86. Végezetül, a CPT sürgette a bolgár hatóságoknál, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket, hogy elkerüljék az olyan érdeellentéteket, amelyek abból származnak, ha egy elmeszociális gondozóotthon alkalmazottja egy,

az ugyanazon intézet bentlakójának kinevezett gondnoka (lásd a jelentés 179. paragrafusát).

87. A CPT, rendszeres bulgáriai látogatásai során, 2010. októberében újabb látogatást tett a pastrai szociális gondozóotthonban.

IV. ÖSSZEHASONLÍTÓ JOG

A. Hozzájárulás bírósághoz a jogi cselekvőképesség visszaállításához

88. Az Európa Tanács húsz tagállamának helyi törvénykezését tanulmányozva azt találjuk, hogy túlnyomó többségben (Horvátország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Magyarország, Luxemburg, Monaco, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Svédország, Svájc és Törökország) a törvény lehetővé teszi bárki számára, akit jogi cselekvőképességétől megfosztottak, hogy közvetlenül bírósághoz forduljon az intézkedés feloldásáért.

89. Ukrajnában azon személyek, akiket részlegesen megfosztottak jogi cselekvőképességüktől, önmagukban is kérelmezhetik a korlátozás feloldását; ez nem vonatkozik azokra, akiket teljesen cselekvőképtelennek minősítettek, de akik fellebbezhetnek a bíróság előtt gondnokuk által.

90. A cselekvőképesség korlátozását feloldó bírósági eljárásokat nem kezdeményezheti közvetlenül az érintett személy Lettországból (ahol az ügyész, vagy a gondnoksági tanács nyújthat be kérelmet) és Írországból.

B. A jogilag cselekvőképtelen személyek elhelyezése szakosodott intézményben

91. Az Egyezményt jegyző húsz résztvevő tagállam törvényhozásának összehasonlító jogi tanulmányozása azt mutatja, hogy nincs egységes megközelítés Európában a jogilag cselekvőképtelen személyek szakosodott intézményben való elhelyezése kapcsán, különösen az illetékes hatóság kapcsán, amely elrendelheti az elhelyezést és az érintett személyeknek nyújtott garancia terén sem egységes a szabályozás. Ennek ellenére megállapítható, hogy egyes országokban (Ausztria, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Lengyelország, Portugália és Törökország) az érintett személy akarata ellenére történő, hosszútávú elhelyezési döntést közvetlenül a bíró hozza meg vagy hagyja jóvá.

92. Más jogrendszerek (Belgium, Dánia, Magyarország, Írország, Lettország, Luxemburg, Monaco és az Egyesült Királyság) a gondnokot, közeli hozzátartozót, vagy az adminisztratív hatóságokat ruházzák fel a döntési lehetőséggel a szakosodott intézményben való elhelyezés kapcsán, bírói jóváhagyás szükségessége nélkül. A fent említett országokban az elhelyezésnek számos feltétele van az érintett személy egészségi állapotára,

veszélyeztetettségére illetve orvosi igazolások kiállítására való tekintettel. A kötelező meghallgatás illetve konzultáció az érintett személlyel az elhelyezés kapcsán, a törvény vagy a bíróság által megállapított időtartam megállapítása felülvizsgálat vagy megszüntetés céljából, illetve a jogi segítségnyújtás lehetősége biztosítékként szerepelnek az egyes országok jogrendszerében.

93. Egyes országokban (Dánia, Észtország, Németország, Görögország, Magyarország, Írország, Lettország, Lengyelország, Szlovákia, Svájc és Törökország) fennáll a lehetőség az eredeti elhelyezési döntés megtámadására az érintett fél által, kijelölt gondnoka beleegyezése nélkül.

94. Végezetül, egyes államok (Dánia, Észtország, Finnország, Németország, Görögország, Írország, Lettország, Lengyelország, Svájc és Törökország) közvetlenül felruházzák az érintett felet, hogy időközönként felülvizsgálati kérelmet nyújtson be a folytatólagos elhelyezés jogszerűségének megállapítására.

95. Megjegyzendő továbbá, hogy számos ország törvényei a jogi cselekvőképeség illetve a szakosodott intézményben való elhelyezés kapcsán nemrégiben módosításra került (Ausztria: 2007; Dánia: 2007; Észtország: 2005; Finnország: 1999; Franciaország: 2007; Németország: 1992; Görögország: 1992; Magyarország: 2004; Lettország: 2006; Lengyelország: 2007; Ukrajna: 2000; Egyesült Királyság: 2005) vagy felülvizsgálat alatt állnak (Írország). Ezek a törvényhozási reformok azt a célt szolgálják, hogy növeljék a jogilag cselekvőképtelenek törvényi védelmét azáltal, hogy közvetlen hozzáférést biztosítanak számukra, hogy állapotuk felülvizsgálatát kérjék a bíróságtól, vagy további biztosítékokat nyújtanak arra az esetre, ha akaratuk ellenére helyezik el őket szakosított intézményben.

A TÖRVÉNY

I. AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE 1. SZAKASZÁNAK VÉLELMEZETT SÉRELME

96. A kérelmező állítása szerint a pastrai elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezése megsértette az Egyezmény 5. Cikkének 1.szakaszát.

Az 5. Cikk 1. szakaszának tartalma:

„1. Mindenkinnek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

a) törvényes őrizetben tartás az illetékes bíróság által történt elítélést követően;

b) olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki nem tesz eleget a bíróság törvényes rendelkezésének, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történő letartóztatás vagy őrizetbe vétel;

c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák, vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;

d) a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából;

e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebetegek, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele;

f) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való jogtalan belépés megakadályozása céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki ellen intézkedés van folyamatban kiutasítása vagy kiadatása céljából.”

A. Előzetes megjegyzések

97. A Nagykamara megállapítja, hogy a Kormány fenntartja a Kamara előtt kinyilvánított tiltakozását arra vonatkozóan, hogy nem kellően kimerítően igyekeztek kezelni az 5. Cikk 1. szakasza kapcsán emelt panaszt a hazai jogi keretek között.

98. A tiltakozást az alábbi indoklásra alapozták. Először: a kérelmező bármikor személyesen is fordulhatott volna egy bírósághoz a jogi cselekvőképességének helyreállítása érdekében a CCP 277. cikkelye alapján, és a gondnokság alóli felmentése lehetővé tette volna, hogy önszántából elhagyja az elmeszociális otthont. Másodszor: közvetlen hozzátartozói nem éltek a számukra az FC 113. és 115. cikkelyei által biztosított lehetőséggel, hogy kérelmezzék a gondnoksági hatóságnál gondnoka lecserélését. A Kormány szerint elutasítás esetén a kérelmező hozzátartozói fordulhattak volna bírósághoz, amely fontolóra vette volna a kérelmet és megfelelő esetben új gondviselőt jelölt volna ki, aki megszüntethette volna az elhelyezési megállapodást. A Kormány ezen kívül lényegében azt állította, hogy a kérelmező közeli hozzátartozói megtámadhatták volna a gondviselő, R. P. és a pastrai elmeszociális gondozóotthon közötti szerződést. Végezetül: a Kormány jelezte, hogy a kérelmező maga is kérhette volna a gondnoksági hatóságot, hogy *ad hoc* képviselőt jelöljenek ki a gondviselőjével fennálló állítólagos érdekellentéte miatt abban a kérdésben, hogy kérésére elhagyhassa az intézményt és máshol rendezkedjen be tartózkodásra (az FC 123. cikkely 1. bekezdése).

99. A Nagykamara megállapítja, hogy a 2010. június 29-i elfogadhatósági döntésében a Kamara úgy találta, hogy ez a tiltakozás kérdéseket vet fel azokkal a kérdésekkel összefüggésben, melyek a kérelmező, 5. Cikk 4. szakaszára alapozott panaszra kapcsán felmerültek,

ezért összevonta a tiltakozást az érdekek vizsgálatával a fenti rendelkezés alapján.

100. Ezen felül úgy találták, hogy az a kérdés, hogy történt-e „szabadságtól való megfosztás” az 5. Cikk 1. szakasza értelmében a jelen esetben, szorosan összefügg az említett rendelkezés kapcsán tett panasz érdemeivel, ezért a Kamara hasonlóképpen összevonta az ügyet az érdekek vizsgálatával. A Nagykamara nem tartja indokoltnak megkérdőjelezni a Kamara észrevételeit ezen ügyekben.

B. A kérelmező szabadságtól való megfosztása az 5. Cikk 1. szakasza alapján

1. A felek előterjesztései

(a) A kérelmező

101. A kérelmező vitatja, hogy bár a bolgár törvények értelmében a mentális zavarokkal küzdő személyek elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezése „önkéntesnek” minősült, a pastrai elmeszociális gondozóotthonba történő áthelyezése a szabadságjogai megsértésének tekinthető. A *Storck kontra Németország* (no. 61603/00, ECHR 2005V) ügyhöz hasonlóan fenntartja, hogy az elzárás objektív és szubjektív elemei is fennállnak az ügyben.

102. Az intézkedés természetére vonatkozóan a kérelmező előterjesztése szerint a távoli, hegyek között fekvő elmeszociális gondozóotthonban történt elhelyezésével megvalósult a társadalomtól való fizikális elszigetelése. Saját kezdeményezésére nem is távozhatt volna, mivel sem azonosító okmányai, sem pénze nem volt és idővel rutinszerű, rendőrségi igazoltatásba botlott volna, amely gyakorlat széles körben elterjedt Bulgáriában.

103. A elmeszociális otthonból való eltávozás engedélyhez volt kötve. Az intézmény és a kérelmező otthona közötti 420 kilométeres távolság miatt, valamint amiatt, hogy nem férhetett hozzá a rokkantsági nyugdíjához, csak három alkalommal volt lehetősége Ruséba utazni. A kérelmező ezen kívül állítja, hogy számos más alkalommal az otthon vezetősége nem adott engedélyt az elutazására. Ezen felül, egy jogi alappal nem bíró gyakorlat szerint azon bentlakókat, akik az engedélyezett időszaknál hosszabb időre hagyták el az otthon területét, szökevénynek tekintették és a rendőrséggel kerestették. A kérelmező azt állítja, hogy ezzel kapcsolatban azon egy alkalommal, mikor a rendőrség Ruséban letartóztatta és bár nem vitték vissza az otthonba, a tény, hogy az otthon igazgatója arra kérte őket, hogy szállítsák vissza az otthonba, személyi szabadságának határozott korlátozása volt. A kérelmező azt állítja, hogy a rendőrség letartóztatta és elzárta, amíg a gondozóotthon személyzete érte jött anélkül, hogy tájékoztatták volna

arról, milyen alapon fosztják meg a szabadságától. Mivel kényszer alatt vitték vissza, ebben az esetben lényegtelen, hogy az érintettek az elmeszociális otthon alkalmazottai voltak.

104. A kérelmező továbbá megjegyezte, hogy az otthonban töltött ideje már meghaladta a nyolc évet és nem volt reménye elhagyni az otthont, mivel a döntést a gondviselőjének kellett meghoznia.

105. Elhelyezésének következményei kapcsán a kérelmező kiemelte a rendszer szigorúságát, amelynek engedelmeskednie kellett. Foglalkozásai, kezelése és közlekedési lehetőségei mind az otthon alkalmazottainak alapos és praktikus felügyelete alá volt rendelve. Szigorú napi rend szerint kellett élnie, a felkelés, étkezés és lefekvés megadott időpontban történt. Nem dönthetett szabadon az öltözködéséről, az étel elkészítéséről, a kulturális eseményekben való részvételről vagy a másokkal történő kapcsolatok kialakításáról, beleértve az intim kapcsolat lehetőségét, mivel az otthon lakói mind férfiak voltak. Csak reggelenként nézhetett televíziót. Ennek megfelelően az otthonban töltött idő alatt érzékelhetően romlott az állapota és az intézményesítési szindróma kezdeti tüneteit mutatta, vagyis romlott annak a lehetősége, hogy képes legyen újra a közösség részévé válni és normális életet élhessen.

106. A szubjektív elemek kapcsán a kérelmező előterjesztette, hogy a helyzete eltérő attól, amelyet a *H. M. kontra Svájc* (no. 39187/98, ECHR 2002II) taglal, melyben a kérelmező hozzájárult egy gondozóotthonban történő elhelyezéséhez. Ő maga nem adta ehhez hozzájárulását. Az akkori gondnoka, R. P. (lásd 12. bekezdés fentebb), nem konzultált vele az elhelyezésről, sőt, a kérelmező nem is ismerte, nem tájékoztatták az elhelyezési megállapodás létezéséről, amely 2002. december 10-én született (lásd 14. bekezdés fentebb), amelyet ő nem írt alá. Ezek a körülmények széles körben elterjedt gyakorlatot mutattak Bulgáriában, ahol attól kezdve, hogy egy személyt akárcsak részben is megfosztottak a cselekvési jogától, a továbbiakban alkalmatlannak minősítettek igényeik kifejezésére. Emellett az orvosi dokumentációból nyilvánvaló volt, hogy a kérelmező vágya, hogy elhagyhassa az otthont nem a szabad akarata kifejezésének volt tekintve, hanem mentális betegsége tünetének.

107. Végezetül, a *H. M. kontra Svájc* (lásd fentebb) ügyben a hatóságok a kérelmező gondozóotthonban történő elhelyezést alapos vizsgálat után hozták meg, mely során azt találták, hogy saját otthonában az életkörülmények súlyosan leromlottak, miután nem volt hajlandó együttműködni a szociális gondozói szolgálattal. Ezzel szemben ezen ügy kérelmezőjének sosem ajánlották fel, így sosem utasíthatta vissza az alternatív, otthoni szociális gondozást.

(b) A Kormány

108. A Kamara elé tárt, írásos észrevételében a Kormány elfogadta, hogy az eset körülményei az Egyezmény 5. Cikkének 1. szakasza értelmében a „szabadságtól való megfosztásnak” minősültek. A Nagykamara előtti meghallgatás és eljárás során azonban vitatták az 5. Cikk alkalmazhatóságát az ügyben. A Kormány azt állítja, hogy a kérelmezővel kapcsolatban nem a Közegészségügyi Törvény hatálya alatt eljáró hatóság általi, kötelező pszichiátriai intézetbe történő beutalásról van szó, hanem egy elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezésről a gondviselő kérésére, egy polgárjogi megállapodás és a szociális segítségnyújtásra vonatkozó szabályok alapján. Így a segítségre szoruló személyek, köztük a mentális zavarokkal küzdők, kérelmezhetik a különféle szociális és orvosi szolgáltatásokat, közvetlenül, vagy képviselőiken keresztül. Ennek alapja az 1998. évi Szociális Segítségnyújtási Törvény (lásd 57-60. bekezdés fentebb). A mentális zavarokkal küzdő felnőttek számára fenntartott otthonok széleskörű szolgáltatásokat nyújtanak és egy ilyen intézetben történő elhelyezés nem minősíthető szabadságtól való megfosztásnak.

109. Az eset körülményeire vonatkozóan a Kormány hangsúlyozta, hogy a kérelmező sosem tiltakozott tudatosan és határozottan az otthonban történt elhelyezése ellen, ezért nem lehet azt a következtetést levonni, hogy az intézkedés önkéntelen volt. Ezen kívül bármikor szabadon elhagyhatta az elmeszociális otthont.

110. Ezen kívül a kérelmezőt arra bátorították, hogy dolgozzon a falu éttermében legjobb tudása szerint és három alkalommal is engedélyt adtak neki az eltávozásra. Két alkalommal azért tért vissza Ruséból a jóváhagyott idő lejártá előtt (lásd a fenti 27. bekezdést), mert nem volt hol megszállnia. A Kormány továbbá közölte, hogy egyetlen alkalommal sem a rendőrség hozta vissza a kérelmezőt. A Kormány elismerte, hogy 2006. szeptemberében az igazgatónak kötelessége volt megkérni a rendőrséget, hogy segítsenek felkutatni a kérelmezőt, mert nem tért vissza az otthonba (lásd 28. bekezdés fentebb). Nyilvánvaló, mint azt a *Dodov kontra Bulgária* (no. 59548/00, 2008. január 17.) eset is mutatja, hogy az Államnak pozitív kötelessége gondoskodni az elmeszociális gondozóotthonban elhelyezett személyekről. A Kormány beadványa szerint az igazgató által megtett lépések e védelmi kötelezettségnek megfelelőek voltak.

111. A Kormány továbbá azt az észrevételt tette, hogy a kérelmezőnek nem volt jogi cselekvőképessége és nem rendelkezett támogató családi háttérrel, szállással illetve elegendő forrással, hogy önálló életet éljen. Ebben a minőségben hivatkozva a *H. M. kontra Svájc* (lásd fentebb) esetre és a *Nielsen kontra Dánia* (1988. november 28., A sorozat, 144. sz.) esetre közölték, hogy a kérelmező elmeszociális otthonban történő elhelyezése csupán a saját érdekeinek védelmében történt és megfelelő válaszlépésnek minősült szociális és egészségügyi helyzetére való tekintettel. Ebben a

minőségben az intézkedés nem tekinthető akarat ellen kényszerítő döntésnek.

(c) Harmadik fél

112. Az Interights az alábbi észrevételeket tette. A szervezet felmérést végzett a mentális zavarokkal küzdők szakosodott intézményekben való elhelyezésével kapcsolatosan, közép- és kelet-európai országokban. A felmérés következtetései szerint a legtöbb esetben az ilyen intézményben történő elhelyezés minősíthető *de facto* szabadságtól való megfosztásnak.

113. A elmeszociális gondozóotthonok gyakran vidéki, hegyvidéki területeken, nehezen megközelíthető helyen álltak. Amennyiben városok közelében helyezkedtek el, magas fallal vagy kerítéssel voltak körbevéve, ahol a kapukat zárva tartották. A szabályok szerint csak az otthon igazgatójának engedélyével lehetett, korlátozott ideig elhagyni az intézményt. Engedély nélküli eltávozások esetén a rendőrségnek jogában állt keresést indítani és visszaszállítani az érintett személyt. Ugyanez a korlátozó szabályozás vonatkozott minden gondozottra jogi státuszra való tekintet nélkül (akár teljes, akár részleges cselekvőképességgel rendelkeztek, akár cselekvőképtelennek minősültek). Az Interights szerint ez döntő tényező volt. A rendszer egyáltalán nem volt tekintettel arra, hogy az elhelyezés önkéntes volt-e vagy kényszerített.

114. Az elhelyezés szubjektív szempontjának elemzésére vonatkozóan az Interights azt a megállapítást tette, hogy az érintett személy beleegyezése gondos körültekintést igényelt. Alaposan meg kell győződni róla, hogy az érintett valódi kívánsága teljesüljön a jogi cselekvőképtelenségtől függetlenül, amely az érintett személy esetében fennállhat. Az Interights állítása szerint a valóságban, ha a veszélyes, otthontalan életmód és az elmeszociális otthon relatív biztonsága között választhatnak, a közép-kelet-európai országokban a gondozásra szoruló az utóbbi megoldást választják, egyszerűen azért, mert nem áll rendelkezésükre az állam által biztosított alternatív jóléti szolgáltatás. Ez nem jelentette azonban azt, hogy az érintett személyek szabadon egyeztek bele az elhelyezésükbe.

2. A bíróság értékelése

(a) Általános elvek

115. A bíróság megerősíti, hogy a szabadságtól való megfosztás és a mozgási szabadság korlátozása közötti különbség, melyek közül az utóbbit a 4. számú Protokoll 2. Cikke szabályoz, csupán intenzitásában és nem természetében különbözik. Bár az egyes kategóriákba való besorolás néhány esetben nem könnyű, lévén, hogy egyes határeseteknél nézőpont kérdése, a bíróságnak elkerülhetetlenül döntést kell hoznia az ilyen ügyekben, hogy az 5. Cikk alkalmazhatóságát megállapítsa (lásd *Guzzardi kontra Olaszország*, 1980. november 6., §§ 92-93, A sorozat 39. sz.). Annak érdekében, hogy

megállapítható legyen egy személy szabadságának a csorbulása, a kiindulási pontnak a konkrét helyzetnek kell lennie és figyelembe kell venni az összes feltételt, például a típusút, időtartamát, a hatásait és a kérdéses intézkedés végrehajtási módját (lásd *Storck*, 71. bekezdés fentebb és *Guzzardi*, mint fent, 92. bekezdés).

116. A mentális zavarból kifolyólag történő szabadságtól való megfosztás tekintetében a Bíróság fenntartja, hogy az érintett személyt „elzártnak” kell tekinteni már arra az időszakra is, amíg egy nyitott kórházteremben helyezik el, ahol kísérő nélküli hozzáférés biztosított a kórház területén és lehetőség van kísérő nélkül elhagyni a kórház területét (lásd *Ashingdane kontra Egyesült Királyság*, 1985. május 28., A sorozat 93. sz., 42. §).

117. Továbbá a mentális zavarral küzdők intézményben történő elhelyezésével kapcsolatban a Bíróság fenntartja, hogy a szabadságtól való megfosztás nem csak az érintett személy zárt helyen történő elhelyezésének objektív tényállásából állhat. Egy személy csak akkor tekinthető szabadságától megfosztottnak, ha további szubjektív tényezőként nem állt módjában érvényesen hozzájárulni a kérdéses elzáráshoz (lásd *Storck*, mint fent, 74. bekezdés).

118. A Bíróság megállapítja, hogy a szabadságtól való megfosztás körülményei az alábbiak szerint fennállnak: (a) ha a kérelmező, akit jogilag cselekvőképtelennek minősítettek és pszichiátriai intézetbe zártak jogi képviselője kérésére, sikertelenül próbálta elhagyni a kórházat (lásd: *Shtukurov kontra Oroszország*, 44009/05 sz., 108. §, 2008. március 27.); (b) ha a kérelmező korábban beleegyezett a klinikai elhelyezésbe, de később megpróbált megszökni (lásd *Storck*, mint fent, 76. bekezdés); és (c) ha a kérelmező felnőtt nem képes beleegyezését adni egy pszichiátriai intézetben történő elhelyezésére, de nem próbálja meg elhagyni azt (lásd *H. L. kontra Egyesült Királyság*, 45508/99 sz., 89-94 §§, ECHR 2004-IX).

119. A Bíróság megállapítja továbbá, hogy a szabadsághoz való jog egy demokratikus társadalomban túl fontos ahhoz, hogy elveszítse az Egyezmény által biztosított védelmet csak azért, mert magától feladta és utána elzárták (lásd *De Wilde, Ooms és Versyp kontra Belgium*, 1971. június 18., A sorozat 12. sz., 64-65. §§), különösképpen, ha nem vitatott, hogy az érintett személy jogilag cselekvőképtelen és nem adhatja hozzájárulását vagy nem utasíthatja el a felkínált döntést (lásd, *H. L. kontra Egyesült Királyság*, mint fent, 90. bekezdés).

120. Továbbá, a Bíróság azt a megfigyelést teszi, hogy az 5. Cikk 1. szakaszának első mondatát úgy kell értelmezni, mint amely pozitív kötelezettséget jelent az Állam számára, hogy megvédje a fennhatósága alá tartozók szabadságát, máskülönben jelentős különbség lenne az önkényes elzárástól való védelemben, amely következetlenséghez vezetne a személyi szabadság fontosságát illetően egy demokratikus társadalomban. Az Állam ezért köteles intézkedéseket tenni, hogy hatékony védelmet biztosítson a

sérülékenyebb személyek számára, beleértve az olyan lépéseket, melyek megakadályozzák az egyén szabadságának korlátozását, melyekről a hatóságoknak tudomásuk van, vagy tudomásuk kell legyen (lásd *Storck*, mint fent, 102. bekezdés). Ezáltal a Bíróság, a korábbi esetek körülményeit figyelembe véve megállapította, hogy az ország hatóságainak felelőssége megállapítható a kérelmező gondviselőjének kérésére elrendelt pszichiátriai kórházban történő elzárás (lásd *Shtukatur*ov, mint fent) és egy privát klinikán történő elzárás (lásd *Storck*, mint fent) kapcsán.

(b) Fenti elvek alkalmazása az aktuális ügyre

121. A bíróság megállapítja, hogy jelen ügyben felesleges meghatározni, hogy általánosságban véve bármilyen, jogilag cselekvőképtelen személy elmeszociális otthonban történő elhelyezése „szabadságtól való megfosztásnak” minősül-e az 5. Cikk 1. szakasza alapján. Egyes esetekben az elhelyezést családok kezdeményezik, akik érintettek a gondnoksági szerződésekben is, melyeknek alapját aláírt polgári jogi megállapodások képezik magánszemélyek kezdeményezésére a megfelelő elmeszociális gondozóintézetekkel. Ennek megfelelően minden szabadságjogi korlátozás ilyen esetekben magánszemélyek cselekedeteinek következménye, a hatóságok feladata pedig csak a felügyelésre korlátozódik. A bíróságnak jelen esetben nem feladata, hogy ítéletet hozzon azon kötelezettségekről, melyek az Egyezmény kapcsán a hatóságokra hárulnak.

122. A bíróság megállapítja, hogy jelen esetben speciális körülmények állnak fent. A kérelmező hozzátartozói közül senki sem volt érintett a gondnoksági megállapodásban és a gondviselői feladatokat egy állami tisztviselőre (R. P.) ruházták át, aki megtárgyalta és aláírta az elhelyezési megállapodást a pastrai elmeszociális gondozóotthonnal anélkül, hogy bármilyen kapcsolatban lett volna a kérelmezővel, akivel valójában sosem találkozott. Az elhelyezési megállapodás végrehajtását a szociális intézmények egy állami üzemeltetésű intézetben hajtották végre, amely szintén nem hallgatta meg a kérelmezőt (lásd a fenti 12-15. bekezdést). A kérelmezővel egyszer sem beszéltek meg a gondnoka döntéseit, bár érvényes véleményt fogalmazhatott volna meg és az 1949. évi Személyi és Családjogi Törvény (lásd a 42. bekezdést fentebb) értelmében a beleegyezése szükséges lett volna. Ennek megfelelően a pastrai elmeszociális gondozóotthonba nem a saját kérésére szállították át, illetve nem magánjogi úton kérelmezett felvételt szociális segítségnyújtás és védelem biztosítása céljából. A Bíróság figyelembe veszi, hogy a kérelmező által panaszolt korlátozások a hatóságok és intézmények képviselői által megtett lépések következményei az eredeti elhelyezési kérelemből és az annak következtében szükségessé vált intézkedések végrehajtásából fakadóan, és nem egyes magánszemélyek cselekedeteinek vagy

kezdemenyezéseinek következményei. Bár nincs arra utaló bizonyíték, hogy a kérelmező gondnoka rosszindulatúan cselekedett, a fenti megfontolások miatt ez az ügy eltér a *Nielsen*-ügytől (lásd fentebb), amelyben a kérelmező anyja kiskorú fiát jóhiszeműen helyezte el egy pszichiátriai intézetben, mely ügyben a Bíróság úgy találta, hogy a kérdéses intézkedéssel a kizárólagos gondviselő jogát gyakorolta egy gyermek fölött, aki nem volt képes érvényes véleményt alkotni.

123. A kérelmező elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezése ezért a nemzeti hatóságok hatáskörébe tartozó döntés. Meghatározás alatt áll annak eldöntése, hogy az intézkedésekből fakadó korlátozások kimerítik-e a „szabadságtól való megfosztás” esetét az 5. Cikk értelmében.

124. Az objektív aspektus tekintetében a Bíróság megállapítja, hogy a kérelmező olyan épületben volt elhelyezve, ahonnan távozhatt, de hangsúlyozza, hogy annak kérdése, hogy az épület zárva volt-e vagy sem, nem döntő hatású (lásd *Ashingdane*, mint fent, 42. bekezdés). Bár igaz az, hogy a kérelmező eljuthatott a legközelebbi faluba, ehhez határozott jóváhagyásra volt szüksége (lásd a 25. bekezdést fentebb). Ezen felül az otthontól távol töltött idő és a meglátogatható helyszínek korlátozva voltak.

125. A Bíróság ezen felül megállapítja, hogy 2002 és 2009 között a kérelmező három rövid látogatásra (alkalmanként kb. 10 nap) kapott engedélyt Ruséba (lásd 26-28. bekezdés, fentebb). Nem tudható, hogy tehetett volna több látogatást is, ha kérelmezi. Ennek ellenére megállapítható, hogy az ilyen látogatások engedélyezése teljes mértékben az otthon vezetőségének döntésén múlt, akik a kérelmező személyes iratait őrizték és pénzügyeit kezelték, beleértve az utazási költségeket (lásd 25-26. bekezdés fentebb). Továbbá a Bíróság számára úgy tűnik, hogy az elmeszociális otthon elhelyezkedése Rusétól kb. 400 kilométer távolságban a hegyek között, a jövedelmét és utazási lehetőségeit tekintve költségessé és körülményessé tette a kérelmező számára az utazást.

126. A Bíróság figyelembe veszi, hogy az eltávozási rendszer és az, hogy a vezetőség magánál tartotta a kérelmező személyi azonosító okmányait, jelentősen korlátozta személyi szabadságát.

127. Továbbá nem vitatott, hogy amikor a kérelmező 2006-ban nem tért vissza az elmeszociális otthonba, a vezetőség a rusei rendőrséget kérte fel a kérelmező megkeresésére és visszaszállítására (lásd a 28. bekezdést fentebb). A bíróság elfogadja, hogy az ilyen intézkedések a mentális zavarokkal küzdők elmeszociális otthona vezetősége felelősségének része. Megjegyzi továbbá, hogy a rendőrség nem szállította vissza a kérelmezőt, a kérelmező pedig nem bizonyította letartóztatását az elmeszociális otthon személyzetének megérkezéséig. Mivel a kérelmező engedélyezett eltávozási időszaka lejárt, az otthon személyzete a kérelmező kérését figyelmen kívül hagyva visszaszállította az otthonba.

128. Ennek megfelelően, bár a kérelmező képes volt egyes alkalmakkor utazni, a fenti tényezők miatt a Bíróság arra a megfontolásra jutott, hogy a

Kormányzat állításaival ellentétben állandó felügyelet alatt állt és nem hagyhatta el szabadon, engedély nélkül az otthon területét. A *Dodov*-esetre (lásd fentebb) hivatkozással a Kormány fenntartotta, hogy az életben lévő korlátozások szükségesek voltak a hatóságok pozitív kötelezettségei miatt, melyekkel a kérelmező életét és egészségét védték. A Bíróság megjegyzi, hogy a fenti ügyben a kérelmező anyja Alzheimer-kórban szenvedett, melynek következtében a memóriája és egyéb mentális kapacitása fokozatosan romlott, olyan mértékben, hogy a gondozóotthon ápolószemélyzete azt az utasítást kapta, hogy ne hagyják őrizetlenül. A jelenlegi esetben azonban a Kormányzat nem igazolta, hogy a kérelmező egészségi állapota miatt közvetlen veszélynek volt kitéve, vagy bármilyen speciális korlátozást igényelt az élete védelme érdekében.

129. Az intézkedés időtartama kapcsán a Bíróság megállapítja, hogy meghatározatlan idejű volt, tehát lejárat nélküli, mivel a kérelmező állandó lakcímét is az otthonba jelentették be, ahol továbbra is tartózkodik (lévén, hogy több mint nyolc évig lakott ott). Ez az időszak kellően hosszú ahhoz, hogy teljes mértékben érezze az őt érő korlátozások káros hatását.

130. Az intézkedések szubjektív voltát illetően meg kell jegyezni, hogy a bolgár törvényekkel ellentétben (lásd 42. bekezdés), a kérelmező véleményét nem kértik ki az otthonban történő elhelyezéséről és ő ehhez nem járult hozzá. Ehelyett mentőautóval vitték Pastrába és úgy helyezték el az otthonban, hogy tájékoztatták volna az indokról vagy az intézkedés időtartamáról, mely intézkedéseket hivatalosan kirendelt gondnoka tett meg. A Bíróság ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy vannak helyzetek, mikor egy mentális zavarokkal küzdő személy kívánságait felülbíráhatja egy másik személy, aki a védőintézkedések folyamányaként cselekszik és néha nehéz meghatározni az érintett személy igazi szándékait vagy preferenciáit. A Bíróság azonban már kimondta, hogy az a tény, hogy egy személy jogilag cselekvőképtelen, nem szükségszerűen jelenti azt, hogy nem képes felfogni a helyzetét (lásd: *Shtukurov*, mint fent, 108. bekezdés). Jelen esetben a bolgár törvény bizonyos mértékig figyelembe veszi a kérelmező kívánságait és úgy tűnik, ezzel ő tisztában volt. A Bíróság megjegyzi, hogy legalább 2004-től kezdve a kérelmező határozottan kérte, hogy elhagyhassa a pastrai elmeszociális gondozóotthont és tette ezt a pszichiátereknek és a hatóságokhoz benyújtott kérelmeken keresztül, kérvén jogi cselekvőképességének helyreállítását és gondnokság alóli felmentését (lásd 37-41. bekezdés fentebb).

131. Ezen tényezők miatt különbözik ez az eset a *H. M. kontra Svájc* (lásd fentebb) ügytől, amelyben a Bíróság megállapította, hogy nem sérültek az érintett szabadságjogai, mivel az illetőt pusztán a saját érdekében helyezték el a gondozóotthonban és érkezése után beleegyezett, hogy ott marad. Ezzel kapcsolatban a Kormány nem bizonyította, hogy jelen esetben a pastrai elmeszociális gondozóotthonba érkezéskor vagy egy későbbi időpontban a kérelmező hozzájárult, hogy ott marad. Éppen ezért a Bíróság

nincs meggyőződve afelől, hogy a kérelmező hozzájárult az elhelyezéséhez, vagy hallgatólagosan elfogadta a későbbiek során, ott tartózkodása alatt.

132. A jelen eset körülményeit figyelembe véve, különös tekintettel a hatóságok bevonására a kérelmező otthonban történő elhelyezését, annak végrehajtását, az eltávozási szabályokat, az elhelyezés időtartamát és a kérelmező beleegyezésének hiányát illetően a Bíróság arra a következtetésre jut, hogy a vizsgált helyzet kimeríti a szabadságtól való megfosztás tényállását az Egyezmény 5. Cikkének 1. szakasza alapján. Ennek megfelelően a rendelkezés alkalmazható.

C. A kérelmezőnek a pastrai elmeszociális gondozóotthonban történt elhelyezésének kompatibilitása az 5. Cikk 1. § alapján

1. A felek előterjesztései

(a) A kérelmező

133. A kérelmező állítása szerint, mivel nem járult hozzá a pastrai elmeszociális gondozóotthonban történő elhelyezéséhez és nem írt alá megállapodást, amely a gondnoka és az otthon között létrejött, a megállapodás sérti a Személyi és Családjogi Törvényt. hozzátette, hogy nem tájékoztatták a megállapodás létezéséről elhelyezésekor és utána még hosszú ideig nem is tudott ilyen megállapodás létezéséről. Nem volt lehetősége sem, hogy megtámadja a gondnoka által hozott döntést. Bár a családjogi törvény 126. cikke értelmében jelentést kellett tennie a gondnoksági hivatalnak (jelen esetben a polgármesternek), az utóbbinak nem volt felhatalmazása intézkedni a gondviselővel szemben. Ezen felül egyszer sem készült jelentés a kérelmezővel kapcsolatban és gondviselőit egyszer sem kérték számon a mulasztások miatt.

134. A kérelmező továbbá azt állítja, hogy a mentális zavarokkal küzdők szociális otthonában történt elhelyezése nem tartozott egyik feltételbe sem, amely szerint, az 5. Cikk alapján a szabadsághoz fűződő jogát meg lehetett volna vonni. A kérdéses intézkedést nem igazolta a közbiztonsági igény, illetve az sem, hogy az érintett személy képes volt-e fenntartani magát az intézményen kívül. Ennek alátámasztására a kérelmező azzal érvelt, hogy az otthon igazgatója alkalmasnak találta őt a közösségbe való beilleszkedésre és történtek próbálkozások, hogy közelebbi kapcsolatot építsen ki a hozzátartozóival, ám ezek sikertelennek bizonyultak. Ennek következtében a hatóságok azt a döntést, amellyel az otthonban elhelyezték, arra az egyszerű tényre alapozták, hogy a családja nem találta magát alkalmasnak az ő gondozására és szociális segítségre szorult. Nem vizsgálták, hogy a szükséges segítséget alternatív módokon is tudják-e nyújtani, melyek kevésbé korlátozták volna a személyi szabadságát. Az ilyen intézkedések pedig lehetségesek voltak, mivel a bolgár törvénykezés szociális szolgáltatások széles köréről rendelkezett, mint például személyi

segítségnyújtás, szociális rehabilitációs központok és speciális járulékok és nyugdíjak. A hatóságok tehát elmulasztották méltányos egyensúlyba hozni a kérelmező szociális igényeit és a szabadsághoz fűződő jogát. Önkényes és az 5. Cikkkel ellentétes lenne az elzárást pusztán a szociális körülményekre alapozni.

135. Amennyiben a Bíróság azt az álláspontot képviseli, hogy a kérelmező elhelyezése az 5. Cikk 1. szakaszának (e) pontja szerint történt, amely lehetővé teszi a pszichiátriai betegek szabadságának korlátozását, a kérelmező felhívja a figyelmet, hogy a nemzeti hatóságok nem teljesítették ennek a pontnak a feltételeit. Friss pszichiátriai állapotfelmérés hiányában egyértelmű volt, hogy az otthonban történő elhelyezése nem azzal a céllal történt, hogy orvosi kezelésben részesüljön, és csak olyan orvosi dokumentumokra alapult, melyeket a jogi cselekvőképtelensége megállapítására készültek. A dokumentumot másfél évvel korábban készítették el és nem konkrétan a mentális zavarokkal küzdők otthonában történő elhelyezésére vonatkozott. A *Varbanov kontra Bulgária* (31365/96. sz., 47. §, ECHR 2000-X) alapján a kérelmező azt állította, hogy anélkül helyezték el a pastrai elmeszociális gondozóotthonban, hogy felmérték volna akkori mentális állapotát.

(b) A Kormány

136. A kormány állítása szerint a kérelmező elmeszociális otthonban történő elhelyezése megfelelt a honi törvényeknek, mivel a gondviselő aláírta a megállapodást, mely szerint a kérelmező saját érdekében szociális ellátásban fog részesülni. A gondviselő tehát a eleget tett kötelességeinek és a részleges gondnoksága alatt álló személy védelmében körültekintően járt el.

137. Emlékeztetve arra, hogy a kérelmező elhelyezésének egyetlen célja az volt, hogy a Szociális Segítségnyújtási Törvény értelmében ellátásban részesüljön és nem az, hogy orvosi kezelést kapjon, a Kormány azt állítja, hogy ez az intézkedés nem tartozik az Egyezmény 5. Cikk 1. szakasza (e) pontjának hatálya alá. Ezzel kapcsolatban a hatóságok figyelembe vették pénzügyi és családi helyzetét, vagyis azt, hogy nem voltak megfelelő forrásai és a közeli rokonok hiányában nem akadt senki, aki a mindennapi életben a segítségére lehetett volna.

138. A Kormány egyúttal megjegyezte, hogy a kérelmező az 5. Cikk 1. szakasza (e) pontja értelmében tekinthető „elmebetegnek” is. A jogi cselekvőképtelenség megállapítása során a kérelmező 2000-ben orvosi felmérésen esett át, amely egyértelműen kimutatta, hogy mentális zavarokkal küzd, ezért a hatóságok részéről törvényes eljárás volt hasonló gondokkal küzdőket ellátó intézményben elhelyezni. Végezetül az *Ashingdane*-ítéletre (lásd mint fent, 44. bekezdés) hivatkozva a Kormány azt állította, hogy megfelelő mértékű kapcsolat van az elhelyezés indoklása, vagyis a kérelmező egészségi állapota és az intézmény között, amelyben

elhelyezték. Ennek megfelelően azt állítják, hogy az intézkedések nem ütköznek az 5. Cikk 1. szakaszának (e) pontjába.

(c) A harmadik fél

139. A 112-114. bekezdésben hivatkozott tanulmány alapján az Interights előterjesztette, hogy a közép-kelet-európai országokban a mentális zavarral küzdő személyek elmeszociális otthonban történő elhelyezésére kizárólag szociális védelemként tekintettek és szerződésjog szabályozta. Mivel az ilyen elhelyezéseket nem tekintették a szabadságjogok megvonásának a helyi törvények szerint, a kényszerűségből elrendelt pszichiátriai elzárással kapcsolatos eljárási biztosítékok nem voltak alkalmazhatóak.

140. Az Interights állítása szerint az ilyen természetű esetek hasonlóak ahhoz, amely a *H. L. kontra Egyesült Királyság* (lásd fentebb) ügyben került megvizsgálásra, amelyben a 2007. előtti rendszer kritikáját fogalmazták meg, amikor az Egyesült Királyság polgárjogi irányelvei a szükségesség kapcsán engedélyezték a nem tiltakozó, mentális zavarral küzdő, cselekvőképtelen személyek „nem hivatalos” elzárását. A bíróság kimondta, hogy a bárminemű, rögzített eljárási szabályok hiánya az ilyen személyek befogadásával és elzárásával kapcsolatban, meglepő volt. A Bíróság álláspontja szerint a szabályozás hiánya és a formális pszichiátriai beutalással járó, a mentálhigiénéjével összefüggő törvénykezés által szabályozott, kiterjedt biztonsági hálózat közötti eltérés jelentős volt. A formális pszichiátriai beutalási folyamat hiányában, amelynek tartalmaznia kellene, ki javasolta a beutalást, milyen indokból és milyen alapon és figyelembe véve az elzárás hosszát, illetve a kezelés vagy gondozás természetét, a kórház egészségügyi dolgozói pusztán a saját klinikai felmérésük alapján, melyet belátásuk szerint végeztek el, teljes körűen átvették a sérülékeny, cselekvőképtelen páciens gondozását és befolyással voltak a szabadságára. Bár az érintett szakértők kétségtelenül jóhiszeműen jártak el, a kérelmező érdekeit szem előtt tartva, a Bíróság megjegyezte, hogy az eljárás biztosítékainak a célja az, hogy megvédje az egyéneket a téves ítéletektől és szakmai mulasztásoktól (*H. L. kontra Egyesült Királyság*, lásd mint fent, 120-121. bekezdések).

141. Az Interights arra biztatta a Bíróságot, hogy ezzel a megközelítéssel konzisztensen állapítsa meg, hogy a jelen esetben az elmeszociális gondozóotthonba történt beutalás és folytatólagos elzárás ellentétben áll az 5. Cikkben garantált védelemmel az önkényesség ellen. Az eljárás során egyetlen bíróság sem volt érintett és egyetlen másik, független testület sem került kijelölésre, hogy megfigyelje a kérdéses intézményeket. A szabályozás hiánya és a mentális zavarral küzdők kiszolgáltatottsága együttesen az alapvető jogaikkal való visszaéléseket tett lehetővé, nagyon korlátozott felügyelet mellett.

142. A harmadik fél továbbá azt állította, hogy az ehhez hasonló esetek többségében az elhelyezések automatikusak voltak, mivel kevés alternatív szociális segítségnyújtási lehetőség állt rendelkezésre. A harmadik fél azt is állította, hogy a hatóságoknak gyakorlati kötelességüknek kellene lennie, hogy megfelelő intézkedéseket tegyenek, melyek kevésbé korlátozzák a személyes szabadságot, de képesek biztosítani az orvosi ellátást és szociális szolgáltatásokat a mentális zavarral küzdők számára. Ezzel a módszerrel alkalmazni lehetne azt az elvet, hogy az Egyezményben garantált jogok ne elméletiek és illuzórikusak legyenek, hanem a gyakorlatban működő, hatékony jogok.

2. A Bíróság összegzése

(a) Általános elvek

143. A Bíróság megismétli azt a kijelentését, hogy ahhoz, hogy az érintett felek az 5. Cikk 1. szakaszában foglaltaknak megfeleljenek, a kérdéses elzárásnak elsősorban „törvényesnek” kell lennie, beleértve a törvény által megfogalmazott eljárások betartását is; ebben az értelemben az Egyezmény lényegében a nemzeti törvényekre hivatkozik és lefekteti azt a kötelezettséget, hogy feleljen meg a benne foglalt tartalmi és eljárási szabályoknak. Ezen kívül azonban elvárás, hogy a szabadság mindenféle megfosztásának egyeznie kell az 5. Cikk céljával, vagyis az egyének önkényességtől való megvédésével (lásd *Herczegfalvy kontra Ausztria*, 1992. szeptember 24., A sorozat 244. sz., 63. §). Továbbá az egyén elzárása olyan súlyos lépés, hogy csak akkor jogos, ha egyéb, kevésbé súlyos intézkedések megfontolásra kerültek és elégtelennek bizonyultak, ezért az egyén, vagy a közérdek védelmében az egyén elzárása szükségessé válhat. Ez azt jelenti, hogy nem elegendő, hogy a szabadságtól való megfosztás a nemzeti törvénykezéssel összhangban legyen, hanem szükségképpen a körülményeknek megfelelően is szükségesnek kell lennie (lásd *Witold Litwa kontra Lengyelország*, 26629/95 sz., 78. §, ECHR 2000III).

144. Továbbá az 5. Cikk 1. szakaszának (a)-(f) bekezdési kimerítő felsorolást adnak a szabadságtól való megfosztás elfogadható indokaira; egy intézkedés nem minősül törvényesnek, csak ha beletartozik az ott felsorolt indokok közé (ibid., 49. §; lásd még *Saadi kontra Egyesült Királyság* [GC], 13229/03. sz., 43. §, 2008. január 29. illetve *Jendrowiak kontra Németország*, 30060/04. sz., 31. §, 2011. április 14.).

145. A mentális zavarral küzdők szabadságának megvonása kapcsán egy személy csak akkor fosztható meg szabadságától elmezavarra hivatkozva, ha az alábbi három minimális feltétel teljesül: először, megbízhatóan bizonyítani kell mentális zavarát; másodsor, a mentális zavarának olyan mértékűnek kell lennie, amely kötelező elzárást igényel; harmadszor, a tartós elzárás indokoltsága a rendellenesség tartós fennállásától kell függjön (lásd *Winterwerp kontra Hollandia*, 1979. október

24., A sorozat 33. sz., 39. §; *Shtukurov*, lásd mint fent, 114. bekezdés; és *Varbanov*, lásd mint fent, 45. bekezdés).

146. A fenti feltételek közül a másodikra vonatkozóan egy mentális zavarral küzdő személy elzárására nem csak ott lehet szükség, ahol az illetőnek terápiára, gyógykezelésre vagy egyéb klinikai kezelésre van szüksége az állapota enyhítésére vagy megszüntetésére, hanem ott is, ahol az érintett személynek felügyeletre van szüksége, például azért, hogy ne tegyen kárt magában vagy másokban (lásd *Hutchison Reid kontra Egyesült Királyság*, 50272/99. sz., 52. §, ECHR 2003-IV).

147. A Bíróság továbbá megismétli azt a kijelentést, hogy összefüggésnek kell lennie a szabadságtól történő engedélyezett megfosztás alapja és az elzárás helye és feltételei között. Elvben az egyén „elzárása” mentális zavaros betegként „törvényes” az 5. Cikk, 1. szakaszának (e) bekezdése alapján, amennyiben kórházban, klinikán vagy egyéb megfelelő, erre feljogosított intézményben történik (lásd *Ashingdane*, mint fent, 44. § illetve *Pankiewicz kontra Lengyelország*, 34151/04, 42-45. §§, 2008. február 12.). Az előzők alapján azonban az 5. Cikk 1. szakaszának (e) bekezdése elvben nem a megfelelő kezelésre illetve a feltételekre vonatkozik (lásd *Ashingdane*, mint fent, 44. bekezdés, és *Hutchinson Reid*, mint fent, 49. bekezdés).

(b) Fenti elvek alkalmazása a konkrét ügyre

148. Megvizsgálva, hogy a kérelmezőnek a pastrai elmeszociális gondozóotthonban történt elhelyezése törvényes volt-e az 5. Cikk 1. szakasza alapján a Bíróságnak meg kell állapítania, hogy a kérdéses intézkedés megfelelt-e a bolgár törvényeknek, hogy beletartozik-e az 5. Cikk 1. szakasza (a)-(f) bekezdésig terjedő kivételek közé a személyes szabadság kapcsán, illetve azt, hogy jogos volt-e az elzárás a fenti kivételek alapján.

149. A vonatkozó hazai eszközök alapján (lásd 57-59. fentebb), a Bíróság megjegyzi, hogy a bolgár törvénykezés védelmi intézkedésként tekint az elmeszociális otthonban történő elhelyezésre, melyet az érintett fél kérésére hajtanak végre és nem kényszerítő erejű intézkedésként az 5. Cikk 1. szakasza (a)-(f) bekezdése alapján. A jelenlegi eset körülményei kapcsán azonban a kérdéses intézkedés súlyos korlátozásokat jelentett az érintett személyes szabadságára nézvést, melynek következménye a szabadságtól való megfosztás lett a kérelmező kéréseinek és akaratának ellenére (lásd 121-132., fentebb).

150. Annak kapcsán, hogy a törvény által előírt eljárásokat betartották-e, a Bíróság először is megjegyzi, hogy a bolgár törvénykezés szerint a részlegesen cselekvőképtelen személy gondnoka jogi lépéseket tehet az érintett személy nevében. Az ilyen esetekben megkötött szerződés csak akkor érvényes, ha a gondviselő és a részleges gondnokság alatt álló személy együttesen írja alá (lásd fentebb, 42.). A Bíróság ezért arra a

következtetésre jut, hogy a kérelmező gondviselőjének, R. P.-nek a döntése a kérelmező mentális zavarral küzdők elmeszociális gondozóotthonába történő elhelyezéséről, a kérelmező előzetes hozzájárulás nélkül, a bolgár törvények értelmében érvénytelen volt. Ez a következtetés önmagában elegendő a Bíróság számára, hogy megállapítsa, hogy a kérelmező szabadságtól való megfosztása az 5. Cikk rendelkezéseibe ütközik.

151. Mindenesetre a Bíróság úgy tekinti, hogy az intézkedés nem volt törvényes az Egyezmény 5. Cikkének 1. szakasza alapján, mivel az (a)-tól (f) bekezdésekben foglalt feltételek nem teljesültek.

152. A kérelmező elfogadta, hogy a hatóságok főként a szociális segítségnyújtást szabályozó intézkedések alapján cselekedtek (lásd fentebb, 134. bekezdés), de a továbbiakban azzal érvel, hogy a bevezetett korlátozások kimerítették a szabadságtól való megfosztás fogalmát, amelyet nem indokoltak az 5. Cikk 1. szakasza (a)-(f) bekezdésében foglalt, személyi szabadságra vonatkozó kivételek. A Kormány azt állítja, hogy a kérelmező gondozóotthonban történő elhelyezése csak a saját érdekei védelmében történt, hogy szociális gondozásban részesülhessen (136-137., fentebb). Ezen kívül azonban kijelentették, hogy amennyiben a Bíróság úgy dönt, hogy az 5. Cikk 1. szakasza alkalmazható az esetre, a kérdéses intézkedést az (e) bekezdés viszonyában vizsgálják tekintettel a kérelmező mentális zavarára (lásd 138. fentebb).

153. A Bíróság megjegyzi, hogy a kérelmező jogosult volt a szociális segítségnyújtásra, mivel nem volt szálláshelye és betegsége folytán nem tudott dolgozni. Figyelembe veszi, hogy bizonyos körülmények között a mentális zavarokkal küzdő egyén intézményben történő elhelyezésekor az orvosi bizonyítékon túl a jóléte is egy további szempont, amit figyelembe kell venni. A szállás és szociális segítségnyújtás objektív igénye automatikusan nem vezethet olyan intézkedések meghozatalához, amely a szabadságtól való megfosztással jár. A Bíróság úgy ítéli meg, hogy minden védelmi intézkedésnek a lehető legnagyobb mértékben tükröznie kell az akaratuk kinyilvánítására képes személyek kívánságait. A véleményük kikérésének elmulasztása visszaélésre ad lehetőséget és sérül a kiszolgáltatott személy jogainak gyakorlása. Ebből kifolyólag bármilyen intézkedés, melyet az érintett személy előzetes beleegyezése nélkül hajtanak végre, alapos vizsgálatot igényel.

154. A Bíróság kész elfogadni, hogy a kérelmező gondozóotthonban történő elhelyezése a mentális állapotának, a részleges cselekvőképtelenné nyilvánításának és részleges gondnokság alá helyezésének közvetlen következménye volt. Hozzávetőleg hat nappal azután, hogy a kérelmező gondviselőjének jelölték ki, R. P. anélkül, hogy ismerte vagy találkozott volna a kérelmezővel, az iratokra támaszkodva úgy döntött, hogy arra kéri a szociális szolgálatot, hogy helyezték el a kérelmezőt egy mentális zavarokkal küzdők számára fenntartott gondozóotthonban. A szociális szolgálatok szintén a kérelmező elmeállapotára való hivatkozással úgy

döntöttek, hogy jóváhagyják a kérelmet. A Bíróság számára egyértelműnek tűnik, hogy ha a kérelmező nem lett volna megfosztva jogi cselekvőképességétől a mentális zavaraira való hivatkozással, nem fosztották volna meg a szabadságától. Ebből fakadóan jelen ügyet az 5. Cikk 1. szakaszának (e) bekezdése alapján kell vizsgálni.

155. Továbbra is meg kell határozni, hogy a kérelmező gondozóotthonban történt elhelyezése megfelelt-e a Bíróság ítélkezési gyakorlatában lefektetett követelményeknek a mentális zavarral küzdők elhelyezésével kapcsolatban (lásd fentebb, a 145. alatt felvázolt elveket). Ezzel kapcsolatban a Bíróság emlékeztet arra, hogy annak eldöntésében, hogy egy „elmebetegnek” minősülő személy elzárható-e, el kell ismerni a nemzeti hatóságok bizonyos fokú döntési jogát, mivel számukra elsődleges, hogy mérlegeljék az eléjük tárt bizonyítékokat egy adott ügyben; a Bíróság feladata az Egyezmény alapján felülvizsgálni a hatóságok döntéseit (lásd *Winterwerp*, mint fent, 40. bekezdés, és *Luberti kontra Olaszország*, 1984. február 23., A sorozat 75. sz. 27. §).

156. Az adott esetben igaz az, hogy a kérelmező jogi cselekvőképességi eljárása során bemutatott szakértői orvosi jelentés hivatkozott azokra a betegségekre, melyektől a kérelmező szenvedett. A releváns vizsgálat azonban 2000. novembere előtt történt, míg a kérelmezőt 2002. december 10-én helyezték el a pastrai gondozóotthonban (lásd 10. és 14. bekezdés fentebb). Több mint két év telt el tehát a szakértői pszichiátriai vélemény óta, melyet a hatóságok a kérelmező elhelyezésekor figyelembe vettek, ami idő alatt a gondnoka nem ellenőrizte, hogy változott-e az állapota és nem találkozott illetve konzultált vele. A Kormánnyal ellentétben (lásd fentebb, 138. bekezdés) a Bíróság figyelembe veszi, hogy ez az eltelt idő jelentős hosszúságú és egy 2000-ben kiállított szakorvosi véleményt nem lehet megbízhatónak tekinteni a kérelmező elmeállapotáról az elhelyezése idején. A Kormány magyarázata szerint az érvényes intézkedéseket a Szociális Segítségnyújtási Törvény szabályozta és nem az Egészségügyi Törvény (lásd 57-60. bekezdés és 137., fentebb). Ettől függetlenül a bíróság szerint a friss orvosi állapotfelmérés hiánya elegendő annak megállapítására, hogy a kérelmező gondozóotthonban történő elhelyezése az 5. Cikk 1. szakaszának (e) bekezdése alapján nem volt törvényes.

157. Kiegészítő megfontolásként a Bíróság észrevételezi, hogy az 5. Cikk 1. szakasza (e) bekezdésének egyéb feltételei sem teljesültek a jelenlegi esetben. A mentális zavar súlyosságától függő elhelyezés igazolása kapcsán a Bíróság megjegyzi, hogy a 2000. évi orvosi jelentés célja nem az volt, hogy megállapítsa, a kérelmező mentális állapota szükségessé teszi-e a szakosodott intézményben történő elhelyezését, hanem csupán a jogi cselekvőképesség szempontjából vizsgáldott. Bár igaz, hogy az 5. Cikk 1. szakasza (e) bekezdése engedélyezi a mentális zavarral küzdők elzárását még akkor is, ha orvosi kezelés nem szükségszerűen előírányzott (lásd *Hutchinson Reid*, mint fent, 52. bekezdés), az ilyen intézkedést az érintett

személy állapotának súlyossága függvényében megfelelően indokolni kell, annak érdekében, hogy saját vagy mások épségét megvédjék. Jelen esetben azonban nem került megállapításra, hogy a kérelmező veszélyt jelent magára vagy másokra, például a pszichiátriai állapota miatt; az az egyszerű megállapítás, hogy a kérelmező agresszívvá vált, ha alkoholt fogyasztott (lásd fentebb, 10. bekezdés), nem elegendő indok. A hatóságok nem jelentették, hogy a kérelmező a pastrai gondozóotthonban töltött ideje során bármikor is erőszakosan viselkedett volna.

158. A Bíróság megjegyzi továbbá a hiányosságokat annak felmérésére, hogy a kérelmező elzárását kiváltó rendellenességek továbbra is fennállnak-e. Bár pszichiáter felügyelete alatt állt (lásd 31. bekezdés fentebb), a felügyelet célja nem a rendszeres időközönkénti értékelés elkészítése volt annak kapcsán, hogy továbbra is szükséges-e a pastrai elmeszociális gondozóotthonban maradnia az 5. Cikk 1. szakasza (e) értelmében. Valójában semmilyen intézkedés nem történt ilyen értékelés elkészítésére a vonatkozó szabályozás alapján.

159. A fentiekre figyelemmel a Bíróság megállapítja, hogy a kérelmező elmeszociális otthonban való elhelyezése nem a „törvényben előírtaknak megfelelően” történt, és őrizetben tartása az 5. Cikk 1. szakaszának (e) pontjával nem indokolható. Megállapítja továbbá, hogy a kormány az (a)-(f) pontokban felsorolt okok közül egyet sem nevezett meg a kérelmező szabadságtól való megfosztásának indokaként.

160. Az 5. Cikk 1. szakaszának sérelme tehát megvalósult.

II. AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE 4. SZAKASZÁNAK VÉLELMEZETT SÉRELME

161. A kérelmező felpanaszolta, hogy a pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezésének jogszerűségét bíróság előtt vitatni nem állt módjában.

Az Egyezmény 5. Cikkének 4. szakaszára hivatkozott, amely szerint:

„Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.”

A. A felek érvei

1. A kérelmező

162. A kérelmező szerint a hazai jogban az övéhez hasonló esetek felülvizsgálatának – amilyen az elmeegógyintézetben való elhelyezés indokolt voltának rendszeres ellenőrzése – nincs kialakult gyakorlata. Kifejtette továbbá, hogy mivel saját érdekeinek képviselőjére alkalmatlannak nyilvánították, a hazai joggyakorlat szerint lehetséges sem

volt arra, hogy a pastrai elmeszociális otthonból való elbocsátása ügyében bírósághoz forduljon. Kijelentette, hogy az elhelyezésére vonatkozó megállapodás érvénytelenítésére tett kísérletei is sikertelenek maradtak a kijelölt gondnoka – egyúttal az intézmény igazgatója – és közte fennálló érdekellentét miatt.

163. A kérelmező kifejtette továbbá: nem tették lehetővé számára, hogy a CCP 277. cikkelyében foglalt eljárást (lásd a fenti 51. bekezdést) megindítsa, az eljárás pedig megindulása esetén sem járt volna a kívánt eredménnyel, mivel a bíróság ilyen esetekben csak a cselekvőképességet kizáró gyámság indokait vizsgálja felül, a személyes szabadság korlátozásának jogosságát nem.

164. A kérelmező előadta, hogy az FC 113. és 114. cikkelyében részletezett eljárások (lásd a fenti 49-50 bekezdéseket) elvben lehetővé tették közvetlen hozzátartozói számára, hogy azok a polgármestertől másik gyám kirendelését vagy a befogadói megállapodás semmissé nyilvánítását kérjék, a gyakorlatban azonban még e közvetett jogorvoslati lehetőségekkel sem élhetett, mivel mostohanővére és apja második felesége egyaránt elzárkózott a közreműködéstől.

2. A kormány

165. A kormány azzal érvelt, hogy miután a kérelmezőt ellátásának biztosítása érdekében helyezték el az intézetben, bírósági határozat nélkül is bármikor felmondhatta volna a vonatkozó megállapodást. A gyám és a felperes közt az utóbbi által vélelmezett érdekellentét vonatkozásában a kormány kifejtette, hogy a kérelmező az FC 123. cikkelyének 1. bekezdésére (lásd a fenti 50. szakaszt) hivatkozva kérhette volna az illetékes hatóságtól eseti gondnok kirendelését, hogy az állandó lakhelyének megváltoztatása érdekében megtegye a szükséges lépéseket.

166. A kormány előadta továbbá, hogy a kérelmező közvetlen hozzátartozói nem látták indokoltnak, hogy az FC 113. és 115. cikkelyei által számukra biztosított lehetőséggel élve másik gyám kirendelését kérjék vagy a meglévő tevékenysége kapcsán panasszal éljenek. Jelezte egyúttal, hogy számukra kedvezőtlen elbírálás esetén a hozzátartozók bírósághoz fordulhattak volna jogorvoslatért, mely az ügyet felülvizsgálva ugyancsak elrendelhetette volna másik gyám kijelölését, hogy az az elhelyezési megállapodás felmondása ügyében eljárhasson. A kormány álláspontja szerint ezen a módon könnyűszerrel megszüntethették volna a Ms R.P. és a pastrai elmeszociális otthon által létesített jogviszonyt.

167. A kormány végezetül kifejtette, hogy a cselekvőképességet korlátozó gyámság megszüntetése (a CCP 277. cikkelye értelmében – lásd a fenti 51. bekezdést) kielégítő jogorvoslatnak minősül az 5. Cikk 4. szakaszának vonatkozásában. Miután a kérelmező egészségi állapota számottevően javult, kikerült a felügyelet alól és módja nyílt az intézetből való távozásra.

B. A Bíróság értékelése

1. Alapelvek

168. A Bíróság megállapítja, hogy az 5. Cikk 4. szakasza értelmében a letartóztatottaknak jogukban áll eljárást kezdeményezni annak megállapítására, adottak-e a fogvatartásuk „jogszerűségéhez” – az Egyezmény tekintetében a szabadságuktól való megfosztáshoz – szükséges eljárási és dologi feltételek. A „jogszerűség” fogalma az 5. Cikk 4. szakaszában ugyanazt jelenti, mint az 1. szakaszban, a fogvatartás feltételeinek fennállásáról való megbizonyosodást tehát nem csak az egyes államok törvényei, hanem az Egyezményben megtestesülő alapelvek is megkövetelik, és ugyanezt a célt szolgálják az 5. Cikk 1. szakaszában részletezett intézkedések. Az 5. Cikk 4. szakaszában foglaltak nem nyújtanak garanciát a teljes körű felülvizsgálatra, mely az ügy minden részletére kiterjed, és a tények mérlegelésére korlátozza az eljáró hazai hatóság hatáskörét, de elég széles körűnek kell lennie ahhoz, hogy az 5. Cikk 1. szakaszában részletezett „jogszerű” fogvatartás törvényi feltételeinek fennállását kétségtelenné tegye. (lásd *E. kontra Norvégia*, 1990 augusztus 29. 5. szakasz, Series A no. 181-A). Az eljáró „hatóságnak” nem csupán mérlegelési jogkörrel kell rendelkeznie, hanem döntési kompetenciával is a fogvatartás „jogszerűségének” meghatározásához és a jogszerűtlenül letartóztatottak szabadon bocsátásának elrendeléséhez is. (lásd *Írország kontra Egyesült Királyság*, 1978 január 18., 200. szakasz, Series A no. 25; *Weeks kontra Egyesült Királyság*, 1987 március 2., 61. szakasz, Series A no. 114; *Chahal kontra Egyesült Királyság*, 1996 november 15., 1. szakasz 30, *Ítéletek és határozatok gyűjteménye*, 1996V; és *A. és mások kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 3455/05, 202. szakasz, 2009 február 19).

169. Az 5. Cikk 4. szakaszában részletezett követelményeknek megfelelő hatósági felülvizsgálat országonként különbözhet, és nagyban függ a szabadság korlátozásának konkrét formájától is. A Bíróságnak nem feladata annak megítélése, hogy az ügyben érintett országban melyik felülvizsgálati rendszer lenne a legmegfelelőbb (lásd *Shtukatur*ov, mint fent, 1. szakasz, 23. bekezdés).

170. Az Egyezmény 5. Cikkének 4. szakaszában garantált jogorvoslatnak mindazonáltal az érintett rendelkezésére kell állnia, és alkalmasnak kell lennie annak megítélésére, hogy egy szellemi képességeiben korlátozottnak minősített személy fogvatartása az 5. Cikk 1. szakaszának (e) bekezdése szerint (lásd *Ashingdane*, mint fent, 5. szakasz 2 bekezdés). „törvényesnek” minősül-e. Az Egyezmény komoly hangsúlyt fektet arra, hogy a fogvatartás indokai kiállják a független jogi felülvizsgálat próbáját, 5. Cikkének alapvető célja pedig az, hogy az önkényes döntések ellen védelmet biztosítson, mivel azok nem csupán az érintettek fizikai szabadságát korlátozzák, csökkentik személyes biztonságérzetüket is. kihatnak

biztonságérzetükre is (lásd *Varbanov*, mint fent, 5. szakasz 8. bekezdés) Pszichiátriai okból fogvatartottak esetében különleges eljárási biztosítékokra lehet szükség, hogy az állapotukból fakadóan korlátozott cselekvőképességű személyek jogai ne sérüljenek. (lásd egyebek közt *Winterwerp*, mint fent, 60. szakasz).

171. A Bíróság esetjoga az 5. Cikk 4. szakasza vonatkozásában a következőket fekteti le a „szellemi képességeikben korlátozott” személyek kapcsán:

(a) a meghatározatlan vagy huzamosabb ideig zárt intézetben tartott beteg, amennyiben a cselekvőképesség korlátozását megalapozó döntés időközönkénti felülvizsgálatáról nincs külön határozat, jogosult „ésszerű időközönként” eljárást indítani fogvatartásának „jogszerűsége” ügyében;

(b) Az 5. Cikk 4. szakasza lefekteti, hogy az eljárást bíróság előtt kell lefolytatni, az érintettet pedig megilletik fogvatartása típusának megfelelő garanciák; hogy azok az eljárásban ténylegesen biztosíthatók legyenek, különös figyelmet kell fordítani az eset körülményeire;

(c) az 5. Cikk 4. szakaszában előírt bírósági eljárás értelemszerűen nem biztosíthat olyan garanciákat, mint a 6. Cikk 1. szakaszában részletezett polgári vagy büntetőeljárás. Az érintettnek mindazonáltal lehetőséget kell kapnia arra, hogy ügyét bíróság elé vigye, és arra, hogy ott őt magát vagy – szükség esetén – képviselőjét meghallgassák (lásd *Megyeri kontra Németország*, 1992 május 12, Series A no. 237-A, 22. szakasz).

2. A fenti alapelvek alkalmazása a jelen ügyre

172. A Bíróság megállapítja, hogy a kormány nem nevezett meg egyetlen olyan hazai jogorvoslati fórumot sem, ahol a kérelmező a pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezését és ottani fogvatartását közvetlenül felpanaszolhatta volna. Megjegyzi továbbá, hogy a bolgár bíróság a döntés meghozatalában semmiféle szerepet nem játszott, a belföldi jogalkotás pedig nem biztosítja a zárt intézetbe utalt elmebetegek számára a rendszeres és automatikus törvényességi felülvizsgálat lehetőségét. Továbbá, mivel a kérelmező zárt intézetben való elhelyezése Bulgária hatályos törvénye szerint nem minősül a személyes szabadság korlátozásának (lásd a fenti 58. szakaszt), ilyen módon megvalósuló fogvatartás törvényességét az érintett egyetlen belföldi hatóság előtt sem vitathatja. A Bíróság ezen túl észrevételezi, hogy a bolgár joggyakorlat szerint a zárt intézetben való elhelyezésre vonatkozó szerződés felmondását egyet nem értés esetén kizárólag a gondnok kezdeményezheti (lásd a fenti 54. szakaszt).

173. A kormány álláspontja szerint a cselekvőképesség korlátozását a CCP 277. cikkelye (lásd a fenti 167. bekezdést) szabályozza. A Bíróság megjegyzi, hogy a felülvizsgálati eljárás nem a tényleges elhelyezés indokoltságát, hanem a kérelmező jogi helyzetét hivatott tisztázni (lásd az alábbi 233-246 pontokat). A kormány utalt a gondnok döntéseivel

kapcsolatos jogorvoslati eljárásra is (lásd a fenti 165-166 pontokat). A Bíróság szerint tisztázandó, részét képezi-e a fenti eljárásnak az elhelyezés jogszerűségének vizsgálata, melyet az Egyezmény 5. Cikkének 4. szakasza ír elő.

174. A kormány ennek kapcsán jelzi, hogy az 1985-ös FC lehetővé teszi a cselekvőképességet korlátozó gyámság alá helyezett személyek közvetlen hozzátartozói számára, hogy a hatóság határozatai, a gondnok döntései és az elhelyezési szerződés felülvizsgálatát és a gondnok leváltását kezdeményezzék, amennyiben az feladatainak nem, vagy nem megfelelően tesz eleget (lásd a fenti 48-50 pontokat). A Bíróság megjegyzi, hogy e jogorvoslatokkal a kérelmező közvetlenül nem élhetett, az azok kezdeményezésére elvben jogosult személyek közül egy sem mutatott hajlandóságot arra, hogy Stanev úr érdekeinek védelmében fellépjen, ő maga pedig közreműködésük nélkül nem tehette meg a szükséges lépéseket.

175. Nem egyértelmű, mi történt volna, ha a kérelmező személyesen kezdeményezi gondnok elszámoltatását és az elhelyezési szerződés hatályon kívül helyezését azon az alapon, hogy az akaratával ellenkezik. A hatályos törvények mindazonáltal nem teszik lehetővé, hogy cselekvőképességet korlátozó gyámság alatt álló személyek saját hatáskörükben a polgármester döntéseinek hatósági felülvizsgálatát kérjék (lásd a fenti 49. bekezdést). Utóbbi megállapítást a kormány nem vitatja.

176. A fentiek érvényesek arra az eshetőségre is, ha a kérelmező az általa vélelmezett összeférhetetlenségre hivatkozva a gondnok visszahívását kérelmezi, hogy *ad hoc* képviselője útján az elhelyezési szerződés felbontását kezdeményezhesse. A Bíróság itt jegyzi meg, hogy a polgármester saját hatáskörében dönthetett volna arról, fennáll-e az összeférhetetlenség (lásd a fenti 50. bekezdést), a kérelmezőnek pedig esélye sem lett volna saját hatáskörében bírósági elé vinni az ügyét, ha a polgármester elzárkózik annak felülvizsgálatától.

177. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a kormány által hivatkozott jogorvoslatok a kérelmező számára elérhetetlenek vagy jogi értelemben irrelevánsak voltak. Egyik sem vihette közelebb a tényleges célhoz – pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezésének közvetlen törvényességi felülvizsgálatához, melyet hazája törvénye az Egyezménnyel összhangban előír.

178. Figyelemmel a fentiekre, a Bíróság nem ad helyt a kormány kifogásának, mely szerint a hazai jogorvoslati lehetőségek még nem kerültek kimerítésre (lásd a fenti 97-99. bekezdéseket), és az Egyezmény 5. Cikke 4. szakaszának sérelmét állapítja meg.

III. AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE 5. SZAKASZÁNAK VÉLELMEZETT SÉRELME

179. A kérelmező felpanaszolja, hogy az Egyezmény 1. és 4. Cikkében garantált jogok vélelmezett sérelme kapcsán semmilyen kárpótlásban nem részesült.

Az 5. Cikk 5. szakaszára hivatkozik, mely kimondja:

„Mindenkinek, aki e Cikk rendelkezéseinek megsértésével végrehajtott letartóztatás vagy őrizetbe vétel áldozata, joga van kártalanításra.”

A. A felek érvei

180. A kérelmező előadja, hogy a törvénytelen és kárpótlásra jogosító fogvatartás alapeseteit az 1988-as Állami Felelősségvállalási Törvény (lásd a fenti 62-67 pontokat) sorolja fel, de a vele történtek nem feleltethetők meg ezek egyikének sem. Felpanaszolja továbbá, hogy nincs olyan jogorvoslati lehetőség, mely az Egyezmény 5. Cikk 4. szakaszának sérelme esetén a kárpótlást biztosítaná.

181. A kormány kitart azon álláspontja mellett, hogy az 1988. évi törvény lehetővé tenné a kérelmező kárpótlását, amennyiben zárt intézetben való elhelyezésének jogtalansága bebizonyosodott volna. Mivel azonban az elhelyezés a hatályos jogszabályok szerint törvényes volt, egyébiránt pedig a kérelmező érdekét szolgálta, a kárpótlási eljárás megindítására nem került sor.

B. A Bíróság értékelése

182. A Bíróság megállapítja, hogy 5. Cikk 5. szakasza meghatározza, mely esetekben lehet kárpótlásért folyamodni az 1., 2., 3. vagy 4. szakaszok sérelmét megvalósító jogtalan fogvatartás esetén (lásd *Wassink kontra Hollandia*, 1990 szeptember 27, 38. szakasz, Series A no. 185-A, továbbá *Houtman és Meeus kontra Belgium*, no. 22945/07, 4. szakasz 3. bekezdés, 2009 március 17). A kárpótlás 5. szakaszban garantált jogát az alapozza meg, hogy az előző szakaszok valamelyikének sérelme a hazai vagy az Egyezmény betartását felügyelő Bíróság álláspontja szerint megvalósult. E tekintetben az 5. Cikk 5. szakasza által garantált kárpótlási jog érvényesítéséhez a sérelem bekövetkeztének megalapozott vélelme szükséges (lásd *Ciulla kontra Olaszország* 1989 február 22., 4. szakasz 4. bekezdés, Series A no. 148; *Sakik és mások kontra Törökország*, 1997 november 26, 60. szakasz, *Beszámoló* 1997-VII; és *N.C. kontra Olaszország* [GC], no. 24952/94, 4. szakasz 9. bekezdés, ECHR 2002X).

183. Jelen ügyben a Bíróság megállapítja, hogy az Egyezmény 5. Cikkének 1. és 4. szakasza vonatkozásában a sérelem megvalósult. A következőkben azt kell tisztázni, hogy a kérelmezőnek jelen ítéletet megelőzően volt-e módja a hazai jogorvoslat szintjén kártérítésért folyamodni, illetve hogy jelen ítélet birtokában lesz-e jogi lehetősége rá.

184. A Bíróság ennek kapcsán megjegyzi, hogy az 5. Cikk 5. szakaszának sérelme csak abban az esetben valósul meg, ha a az 5. Cikk egyéb szakaszainak igazolt sérelme sem az ítélethozatal előtt, sem az után nem keletkeztet hazai bíróságokon érvényesíthető kárigény (lásd *Brogan és mások kontra Egyesült Királyság*, 1988 november 29, 66-67 bek., Series A no. 145B).

185. Figyelemmel a fent idézett esetjogi precedensre, a Bíróságnak mindenek előtt azt kell tisztázni, hogy az 5. Cikk 1. és 4. szakaszának jelen ügyben igazolt sérelme keletkeztetett-e hazai bíróságokon érvényesíthető kárigényt az ítélet megszületése előtt.

186. Az 5. Cikk 1. szakaszának sérelme vonatkozásában a Bíróság megállapítja, hogy az 1988. évi Állami Felelősségvállalási Törvény section 2(1) szakasza lehetővé teszi azok kárpótlását, akiket szabadságuktól utóbb megalapozatlannak talált hatósági döntés alapján fosztanak meg (lásd a fenti 62 bekezdést). Jelen ügyben azonban nincs szó ilyesmiről. A dokumentumokból kitűnik, hogy a bolgár hatóságok egyik eljárási szinten sem találták az intézkedést törvénytelennek vagy az Egyezmény 5. Cikkébe ütközőnek. A kormány mindvégig azzal érvelt, hogy a kérelmező zárt intézetben való elhelyezésére a hatályos törvényekkel összhangban került sor. A Bíróság mindebből azt a következtetést vonja le, hogy a kérelmező nem juthatott volna kárpótláshoz a fenti jogcímen, mivel, a belföldi hatóságok elzárása kapcsán nem állapítottak meg törvénytisértést.

187. A fenti törvény 1. szakaszán alapuló hatósági túlkapásért járó kárpótlás (lásd a fenti 63 bekezdést) kapcsán a Bíróság megállapítja: a kormány nem nyújtott be egyetlen olyan belföldi ítéletet sem, mely arra utal, hogy az a magánjogi szerződés alapján zárt intézetben tartott pszichiátriai betegeket is megilleti.

188. Mivel a hatályos bolgár törvények szerint nincs jogorvoslati fórum, ahol az elzárás törvényességét vitatni lehetne, a kérelmezőnek nem volt módja az állam felelősségének tisztázására, hogy az Egyezmény 5. Cikke 4. szakaszának sérelme

189. Tisztázandó az is, hogy a bolgár törvények szerint jogosulttá vált-e a kártalanításra a kérelmező, miután ügyében az Egyezmény 1., ill. 4. és 5. Cikkének sérelme megállapításra került. A Bíróság úgy találja, hogy a hatályos jogszabályok kárpótlására továbbra sem adnak lehetőséget, és a kormány által benyújtott iratok sem bizonyítják ennek ellenkezőjét.

190. A fentiekből a Bíróság arra következtet, hogy a kérelmező hazájában sem az ítélet megszületése előtt, sem az után nem jogosult kárpótlásra az Egyezmény 5. Cikke 1. és 4. szakaszának sérelme kapcsán.

191. Az Egyezmény 5. Cikke 5. szakaszának sérelme eszerint megvalósult.

IV. AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKÉNEK SÉRELME ÖNMAGÁBAN ÉS A 13. CIKKEL EGYÜTT OLVASVA

192. A kérelmező felpanaszolta, hogy a pastrai elmeszociális otthonban nyomorúságos körülmények közt élt, a hatályos bolgár törvények pedig nem biztosítanak számára ennek vonatkozásában megfelelő jogorvoslatot. Az Egyezmény 3. és 13. Cikkeiben foglalt jogok egyidejű sérelmét vélelmezi, melyek szerint:

3. Cikk

„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

13. Cikk

„Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

A. A hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítetlensége kapcsán tett előzetes észrevétel

193. Nagykamarához intézett emlékeztetőjében a kormány első ízben észrevételezte, hogy az Egyezmény 3. Cikkében részletezett hazai jogorvoslati lehetőségek a panasz tekintetében még nem kerültek kimerítésre. A kormány álláspontja szerint a kérelmező a zárt intézetben elszenvedett bánásmód miatt az 1988. évi Állami Felelősségvállalási Törvény alapján folyamodhatott volna kárpótlásért.

194. A Bíróság az Eljárási Szabályzat 55. pontjára figyelemmel megállapítja, hogy a befogadhatóság kizárásával kapcsolatos észrevételeket az érintett felek, lehetőségeikhez és a körülményekhez képest írásban vagy szóban, a beadvány befogadhatósági vizsgálata során kell megtenniük. (lásd *N.C. kontra Olaszország*, fentebb idézett 4. szakasz, 4. bekezdés). Amennyiben a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítésének hiányával kapcsolatos észrevételt az 55. pontban foglaltak szerint késve teszik meg, úgy az a szabályzat értelmében nem vehető figyelembe. (lásd *Velikova kontra Bulgária*, no. 41488/98, 5. szakasz 7. bekezdés ECHR 2000VI, és *Tanrıbilir kontra Törökország*, no. 21422/93, 5. szakasz 9. bekezdés, 2000 november 16).

195. Az adott ügy vonatkozásában a kormány nem jelölt meg olyan körülményeket, melyek indokul szolgálhatnának a kérdés felvetésének

elmulasztására az illetékes Kamara által lefolytatott befogadhatósági vizsgálat során.

196. Fentiekre tekintettel a Bíróság megállapítja, hogy a kormány a vonatkozó észrevételt késedelmesen tette, és elutasítja azt.

B. A panasz érdeme az Egyezmény 3. Cikkének vonatkozásában

1. A felek érvei

197. A kérelmező beszámolt a pastrai elmeszociális gondozóban uralkodó mostoha körülményekről, az elégtelen ellátásról, az alapvető higiénia és a fűtés hiányáról, a kényszergyógykezelésről, a túlsúlyos hálókörletekről, a terápiás felszerelés és a kulturált kikapcsolódás teljes hiányáról, melyek együttesen az Egyezmény 3. Cikkének sérelmét valósították meg.

198. A kérelmező jelezte: a kormány már 2004-ben elismerte, hogy ezek az életkörülmények összeegyeztethetetlenek az európai normákkal, és elkötelezte magát azok javítása mellett (lásd a fenti 82. bekezdést). Az életkörülmények azonban, 2009 végéig legalábbis, érdemben nem változtak.

199. Kamara előtt tett észrevételeiben a kormány elismerte az intézeti életkörülményekkel kapcsolatos kérelmezői állításokat. Kifejtette, hogy az intézményi finanszírozás hiánya a legfőbb akadálya az elvárható minimális életszínvonal biztosításának. Azt is kifejtette, hogy a Társadalombiztosítási Hivatal ellenőrzését követően a hatóságok a pastrai elmeszociális otthon bezárása mellett döntöttek, és lépéseket tettek kényelme fokozása érdekében. A kormány álláspontja szerint a bentlakók életkörülményei korábban azonosak voltak, szándékos bántalmazás senkit nem ért, és a kérelmezővel sem bántak megalázóan.

200. A Nagykamara előtt a kormány úgy nyilatkozott, hogy a zárt intézet, ahol a kérelmezőt fogva tartották (lásd a fenti 24. bekezdést), 2009 második felében renoválásra került.

2. A Bíróság értékelése

(a) Alapelvek

201. Az Egyezmény 3. Cikke a demokratikus társadalom egyik legalapvetőbb értéke felett őrködik. Tilalmasnak minősíti a kínzást, az embertelen vagy megalázó bánásmódot illetve büntetést, függetlenül a körülményektől és az áldozat viselkedésétől (lásd még, egyebek közt, *Kudla kontra Lengyelország* [GC], no. 30210/96, 90§, ECHR 2000-XI, és *Poltoratskiy kontra Ukrajna*, no. 38812/97, 1. szakasz 30, ECHR 2003V).

202. A mostoha bánásmódnak meg kell haladnia a könyörtelenség minimumát ahhoz, hogy az Egyezmény 3. Cikke szerint minősüljön. A minimum természeténél fogva szubjektív fogalom; támpontot jelentenek az

eset körülményei, a bánásmód indtéka, eszközei és időtartama, fizikai és lelki hatásai, esetenként az áldozat neme, kora és egészségi állapota is (lásd *Kudla*, mint fent, 91§, és *Poltoratskiy*, mint fent, 1. szakasz 31).

203. A Bíróság azért találta a bánásmódot „embertelennek”, mert, *inter alia*, előre megfontolt módon, órákon át tartó kezelések tényleges fizikai sérüléseket vagy komoly testi és lelki kínokat okoztak (lásd *Labita kontra Olaszország* [GC], no. 26772/95, 1. szakasz 20., ECHR 2000IV). A bánásmód akkor „lealacsonyító”, ha félelmet, szorongást és alacsonyabbrendűségi érzést kelt; megalázza az érintettet, és testi-lelki tartását megtörve olyan tettekre sarkallja, melyek összeegyeztethetetlenek meggyőződésével és lelkiismeretével (lásd *Jalloh kontra Németország* [GC], no. 54810/00, 68, ECHR 2006IX). Ebben az összefüggésben tisztázandó kérdésként merül fel, mennyiben volt szándékos az áldozat megszégyenítése vagy megalázása, a célzatosság hiánya azonban önmagában nem zárja ki a 3. Cikk sérelmét (lásd *Peers kontra Görögország*, no. 28524/95, §§ 67, 68 és 74, ECHR 2001-III, és *Kalashnikov kontra Oroszország*, no. 47095/99, 95, ECHR 2002-VI).

204. Az elszenvedett kínzásnak és megaláztatásnak minden esetben meg kell haladnia azt a szintet, mely a vonatkozó törvényes bánásmóddal vagy büntetéssel elkerülhetetlenül együtt jár. A személyes szabadságot korlátozó intézkedések legtöbbszörnek van ilyen eleme, mégsem állíthatjuk, hogy a fogvatartás önmagában is megvalósítja az Egyezmény 3. Cikkének sérelmét. Az érintett államnak azonban gondoskodnia kell arról, hogy a fogvatartás körülményei ne sértsék az emberi méltóságot, és az intézkedés végrehajtása ne okozzon az érintettnek a szabadság megvonásával együtt járó túlmutató stresszt vagy kellemetlenséget; gondoskodni tartozik továbbá, a fogvatartás keretei közt lehetséges mértékig, egészségéről és kényelméről, ideértve egyebek közt az orvosi ellátást is. (lásd *Kudla*, mint fent, 92-94).

205. A fogvatartás körülményeinek az Egyezmény 3. Cikke tekintében történő mérlegelésekor figyelembe veendő a szabadságmegvonás összeadódó hatásai és a szóban forgó intézkedés időtartama is (lásd *Kalashnikov*, mint fent, 95 és 102; *Kehayov kontra Bulgária*, no. 41035/98, § 64, 2005 január 18.; és *Iovchev kontra Bulgária*, no. 41211/98, 1. szakasz 27, 2006 február 2.). Ebben az összefüggésben, az az anyagi feltételek mellett, fontos tényezőként kell figyelembe venni a fogvatartás szigorát is. Annak megítélésakor, hogy a korlátozások összeadódó hatásai az adott esetben megvalósítják-e a 3. Cikk sérelmét, a konkrét eset körülményei, az őrizet szigorúsága a szabadságvesztés időtartama, kitűzött célja és annak érintett személyre gyakorolt hatása is figyelembe veendő (lásd *Kehayov*, fenti 65. pont).

(b) A fenti alapelvek alkalmazása a jelen ügyre

206. A jelen ügy kapcsán a Bíróság megállapította, hogy a kérelmező pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezése – amelyért a nemzeti hatóságokat terheli a felelősség – az Egyezmény 5. Cikke szerinti szabadságtól való megfosztást (lásd a fenti 132. bekezdést) valósított meg. A fentiekből következően a kérelmező ügyére a 3. Cikk vonatkozik, mely tiltja, hogy a hatóságok az őrizetbe vett személyekkel embertelen vagy megalázó módon bánjanak. A Bíróság hangsúlyozni kívánja, hogy a 3. Cikk által tilalmasnak minősített bántalmazás a fogvatartás összes formájára vonatkozik, függetlenül a szóban forgó intézkedés céljától; a szabadságtól való megfosztás tényéhez képest az is mellékles, hogy valamely büntetőeljárás lefolytatása tette szükségessé, vagy egy beteget utaltak zárt intézetbe saját életének és egészségének védelmében.

207. A Bíróság megjegyzi, hogy a kormány szerint az épületet, melyben a kérelmező él, 2009-ben renoválták, ami jelentősen javította életkörülményeit (lásd a fenti 200. bekezdést); A kérelmező ezt nem vitatta. A Bíróság ezért úgy véli, hogy a kérelmező panasza a 2002 és 2009 közti időszakra vonatkozik. A Kormány nem tagadta, hogy ebben az időszakban a kérelmező életkörülményei a leírásnak megfeleltek, és azt is elismerte, hogy gazdasági okok miatt voltak bizonyos hiányosságok e tekintetben (lásd a fenti 198-199 pontokat).

208. A Bíróság megállapítja, hogy bár a kérelmező ötödmagával élt egy 16 négyzetméteres helyiségben, az intézményen belül és azon kívül is meglehetősen nagy volt a mozgásszabadsága, ami vélhetően csökkenthette a hálókörlet szűkösségével járó kényelmetlenséget (lásd *Valašinas kontra Litvánia*, no. 44558/98, 1. szakasz 03, ECHR 2001-VIII).

209. A kérelmező fizikai életkörülményeit mindazonáltal aggodalmat keltőnek kell minősítenünk, különösen az ételmezés mennyisége és minősége tekintetében. Telente az épületet nem fűtötték kielégítően, ezért a kérelmezőnek kabátban kellett aludnia. Hetente csak egyszer zuhanyozhatott egy kétes higiénijú, lepusztult helyiségben. A CPT jelentése szerint a mellékhelyiségek állapota leírhatatlan, megközelítésük kimondottan veszélyes volt (lásd a fenti 21., 22., 23., 78. és 79. pontokat). Ezen felül az otthon a mosásra leadott ruhákat ötletszerűen osztotta szét az ápoltak között (lásd a fenti 21. bekezdést), valószínűleg azért, hogy kiszolgáltatottságukat még nyilvánvalóbbá tegye.

210. A Bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül a tényt, hogy a kérelmező a fent említett körülményeket igen hosszú időn, hozzávetőleg hét éven át kényszerült elviselni. Hasonlóképp figyelembe veendő a CPT véleménye is, mely az intézetben tett látogatás után az ott uralkodó viszonyokat akként jellemezte, hogy azok kimerítik az embertelen és lealacsonyító bánásmód fogalmát. Noha a tények számára is ismertek voltak, a kormány 2002 és 2009 között nem teljesítette intézmény bezárására tett ígéretét (lásd a fenti 82. bekezdést). A Bíróság megjegyzi

együttal, hogy a szűkös anyagi források nem jelentenek mentséget a mostoha körülményekre, melyek közt a kérelmezőt tartották (lásd *Poltoratskiy*, mint fent, 1. szakasz 48.).

211. A Bíróság hangsúlyozza: semmi nem utal arra, hogy a bolgár hatóságok a lealacsonyító bánásmódot szándékosan alkalmazták De ahogy azt fentebb már leszögezte (lásd a 203. bekezdést), a célzatosság hiánya nem zárja ki a 3. Cikk sérelmét.

212. Noha üdvözli a pastrai elmeszociális otthonban 2009 óta történt pozitív változásokat, a Bíróság összességében úgy találta, hogy az életkörülmények, melyeket a kérelmezőnek hozzávetőleg hét éven át kellett elviselnie, kimerítik a megalázó bánásmód fogalmát.

213. Az Egyezmény 3. Cikkének sérelme a fentiek szerint megvalósult.

C. A panasz érdeme az Egyezmény 13. és 3. Cikkeinek együttes olvasatában

1. A felek érvei

214. A kérelmező felpanaszolta, hogy a hazai jogorvoslatok, az 1988. évi Állami Felelősségvállalási Törvényben részletezetteket is ideértve, a gondnok közreműködése híján nem voltak számára elérhetők. Ennek vonatkozásában hangsúlyozta azt is, hogy Ms R.P. megbízatásának 2002 december 31-i lejártától (lásd a fenti 12. bekezdést) utóda 2005 február 2-i kirendeléséig (lásd a fenti 17. bekezdést), tehát több mint két éven át, egyáltalán nem volt gondnoka. Az új gondnok mindezek után a zárt intézet igazgatója lett. A kérelmező és gondnoka közt a fenti okból érdekellentét állt fenn az elmeszociális otthonban uralkodó életkörülmények megítélése kapcsán; azokkal kapcsolatos kifogásai tekintetében a kérelmező a gondnok támogatására nem számíthatott.

215. A kormány beadványában előadta, hogy a felügyelet megszüntetésének kezdeményezése (lásd a fenti 51-52. pontokat) biztosította volna a kérelmező számára jogi helyzetének felülvizsgálatát, és kedvező elbírálás esetén zárt intézetből való távozását is lehetővé tette volna, hogy a felpanaszolt körülményektől ne kelljen tovább szenvednie.

216. A kormány jelezte továbbá, hogy a kérelmező közvetlenül is felléphetett volna a pastrai elmeszociális gondozóban elszenvedett bánásmód ellen az 1988. évi Állami Felelősségvállalási Törvény (lásd fentebb, 62-67) 1. szakasza alapján.

2. A Bíróság értékelése

217. A Bíróság megalapozott esetjogára utal vissza a 13. Cikk kapcsán, mely garantálja a hazai jogorvoslatot és az igazságos kárpótlást az Egyezmény hatálya alá tartozó „vitatható panaszokra”. A szerződő államok egy adott pontig önállóan dönthetnek arról, milyen módon teljesítik

vonatkozó kötelezettségüket. A 13. Cikk által rájuk rótt kötelezettség mértéke aszerint változik, hogyan minősül a kérelmező panasza az Egyezmény szerint. A 13. Cikkben előírt jogorvoslatnak mindazonáltal gyakorlati és jogi értelemben is hatékonnak kell lennie

(lásd *McGlinchey és mások kontra Egyesült Királyság*, no. 50390/99, § 62, ECHR 2003V).

218. Jelen ügy vonatkozásában a Bíróság a 3. Cikk sérelmét állapította meg. Az elérhető jogorvoslatoknak az elvek szintjén fedezniül kellene az ebből fakadó nem vagyoni károkat (ibid., 63; és *Iovchev*, mint fent, 1. szakasz 43).

219. A konkrét esetben A Bíróság megállapítja: az 1988. évi Állami Felelősségvállalási Törvény 1. szakaszának (1) bekezdését a hazai bíróságok valóban akként értelmezték, hogy az vonatkozik a fogvatartásuk körülményeit sérelmező elítéltek kárigényeire (lásd a fenti 63-64 pontokat). A kormány állításával szemben azonban a kérelmező pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezése a bolgár jog szerint nem minősül fogvatartásnak (lásd a fenti 108-111. pontokat), így az otthonban kiállt szenvedések dacára semmiféle kárigénnyel nem léphetne fel. Arra sincs jogi precedens, hogy a törvény fent említett szakaszát valaha elmeszociális otthonokban állítólagosan uralkodó sanyarú körülmények kapcsán alkalmazták (lásd a fenti 65. bekezdést), a kormány pedig nem terjesztett elő olyan érvet, ami az ellenkezőjét bizonyítja. Figyelemmel a fenti szempontokra, a Bíróság megállapítja, hogy a jogorvoslatok 13. Cikk olvasatában nem voltak hatékonyak.

220. A kormány által hivatkozott, jogképesség helyreállítására irányuló eljárás tekintetében (lásd a fenti 21. bekezdést), a Bíróság úgy véli: még ha feltételezzük is, hogy annak eredményeként a kérelmező visszakaphatta volna jogképességét és elhagyhatta volna az otthont, az ott töltött idő alatt elszenvedett bánásmódért nem részesülhetett volna semmilyen kárpótlásban. Ilyen értelemben a hivatkozott eljárás nem biztosított megfelelő jogorvoslatot.

221. Az Egyezmény sérelme a 13. és 3. Cikk együttes olvasatában a fentiek szerint megvalósult.

V. AZ EGYEZMÉNY 6. CIKKE 1. SZAKASZÁNAK VÉLELMEZETT SÉRELME

222. A kérelmező felpanaszolja: a bolgár törvények nem biztosítottak számára lehetőséget arra, hogy bírósági eljárást kezdeményezzen cselekvőképessége visszaállítása érdekében. Az Egyezmény 6. Cikkének 1. szakaszára hivatkozik, melynek vonatkozó része kimondja:

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét ... független és pártatlan bíróság ... tárgyalja, és [abban] határozatot hozzon ...”

A. Előzetes észrevételek

223. A Nagykamara nyugtázza a kormány azon korábbi észrevételét, mely szerint a hazai jogorvoslat lehetőségei még nem kerültek kimerítésre. Az észrevétel a CCP 277. cikkelyén alapul, mely, a kormány álláspontja szerint, lehetővé tette volna a kérelmező számára, hogy a cselekvőképességének korlátozása ügyében személyesen forduljon a bírósághoz.

224. A Nagykamara nyugtázza továbbá, hogy befogadhatóságról hozott 2010 június 29-i határozatában az illetékes Kamara dokumentálta a kérelmező azon állítását, hogy a jogorvoslat – mely a kormány szerint lehetővé tette volna jogállásának törvényi felülvizsgálatát és megkérdőjelezi panasza érdemét az Egyezmény 6. Cikke 1. szakaszának sérelme vonatkozásában – a gyakorlatban nem állt rendelkezésre. Az illetékes Kamara a panasz érdemének elbírálásakor a kormány észrevételét is mérlegelte, a Nagykamara pedig nem lát okot arra, hogy következtetését megkérdőjelezze.

B. Az ügy érdeme

1. A felek érvei

225. A kérelmező előadta, hogy nem állt módjában a CCP 277. cikkelye alapján személyesen kezdeményezni a cselekvőképességét korlátozó gyámság megszüntetését, mégpedig a Legfelsőbb Bíróság 5/79 számú döntése (lásd a fenti 51. bekezdést) miatt. Érvelését azzal támasztotta alá, hogy Dupnyica kerület bírósága – melytől az eljárás megindításától korábban elzárkózó polgármester döntésének felülvizsgálatát kérte – azon a címen utasította el beadványát, hogy azt a gondnok nem ellenjegyezte (lásd a fenti 39-40 pontokat).

226. Továbbá, noha cselekvőképessége visszaállítása érdekében önállóan nem léphetett fel, a kérelmező megkísérelte az eljárást az ügyészség, a polgármester és a gondnok (az intézet igazgatója) bevonásával megindítani. Mivel beadványai nem jutottak el a bírósáig, összességében elmondható, hogy kudarcot vallott: ügyében bírósági meghallgatásra sosem került sor.

227. A kormány álláspontja szerint a kérelmező, a CCP 277. szakasza alapján, közvetlenül is bíróságra vihetné volna jogállása megváltoztatásának ügyét. Képviselői rámutattak, hogy a Legfelsőbb Bíróság 5/79 számú döntése – a kérelmező állításával szemben – úgy értelmezte CCP 277. szakaszát, hogy korlátozott cselekvőképességű személyek közvetlenül is fordulhatnak bírósághoz a gyámság megszüntetése ügyében. Az egyetlen

feltétele az ilyen kérelmek befogadásának az igazolható állapotjavulás . Az ügyész kezdeményezésére (lásd a fenti 37. bekezdést) elvégzett orvosi vizsgálat konklúziója azonban az volt, hogy a kérelmező elmeállapota továbbra is zavart, és képtelen ésszerű döntéseket hozni. A kérelmező birtokában nem volt ezt cáfoló bizonyíték . A kormány a fentiekből arra következtetett, hogy a kérelmező azért nem fordul bírósághoz, mert kérelmét nincs mivel alátámasztania.

228. A kormány észrevételezte továbbá, hogy a hazai bíróságok rutinszerűen döntenek a cselekvőképesség helyreállításáról olyan ügyekben, melyeket perképes személyek, köztük gondnokok kezdeményeznek (lásd a fenti 52. bekezdést).

2. A Bíróság értékelése

(a) Alapelvek

229. A Bíróság megállapítja, hogy az Egyezmény 6. Cikkének 1. szakasza mindenki számára garantálja a jogot, hogy polgári és szabadságjogaival összefüggő igényeit bíróság előtt érvényesítse (lásd *Golder kontra Egyesült Királyság*, 1975 február 21., § 36, Series A no. 18). Az „eljárás joga”, melynek a hozzáférés biztosítása elidegeníthetetlen részét képezi, mindenkit megillet, aki vélelmezi, hogy polgári és szabadságjogai gyakorlásában törvénytelenül korlátozták, illetve állítja, hogy az ügyében lefolytatott eljárás nem felelt meg a 6. Cikk 1. szakaszában részletezett feltételeknek (lásd, *inter alia*, *Roche kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 32555/96, 1. szakasz 17., ECHR 2005X, és *Salontaji-Drobnjak kontra Szerbia*, no. 36500/05, 1. szakasz, 32., 2009 október 13).

230. A bírósági meghallgatáshoz való jog nem abszolút, így adott esetben korlátozható; ez annál is inkább szükségszerű, mivel a bírósági gyakorlat „természeténél fogva igényli az állami szabályozást; e szabályozás mértéke a hely és az idő, illetve az érintett lakosság igényeinek és lehetőségeinek függvénye” (lásd *Ashingdane*, mint fent, 5. szakasz 7.). A törvényi feltételek megteremtésének vonatkozásában a szerződő államok rendelkeznek bizonyos mérlegelési jogkörrel. Bár az Egyezmény kívánalmainak megvalósulása kapcsán e Bíróság mondja ki a végső szót, nem feladata a nemzeti hatóságok vagy más fórumok helyett eldönteni, melyik a legmegfelelőbb cselekvési irány. A fentiek dacára az alkalmazott korlátozások nem ölthetnek olyan formát és mértéket, mely megakadályozza az érintettet abban, hogy jogát gyakorolja, mert ez ellenkezne az utóbbi lényegével. Az ilyen korlátozás nem egyeztethető össze a 6. Cikk 1. szakaszával sem, amennyiben nem szolgál jogszerű célt, illetve nem áll fenn ésszerű arányossági kapcsolat az alkalmazott eszközök és a kívánt cél között (ibid.; lásd még, egyebek között, *Cordova kontra Olaszország* (no. 1), no. 40877/98, 5. szakasz 4., ECHR 2003-I, és a

vonatkozó alapelvek érvényesülése a *Fayed kontra Egyesült Királyság* ügyben, 1994 szeptember 2., 65§, Series A no. 294-B).

231. Továbbá, az Egyezmény nem azzal a céllal jött létre, hogy teoretikus vagy illuzórikus jogokat deklaráljon, hanem hogy a leghasznosabbakat szavatolja. Különösen áll ez a 6. Cikkben részletezett garanciákra, mivel a demokratikus társadalmakban a tisztességes eljáráshoz való jog kiemelt fontossággal bír (lásd *II. Hans-Adam liechtensteini herceg kontra Németország* [GC], no. 42527/98, 4. szakasz 5., ECHR 2001-VIII).

232. Végezetül a Bíróság megállapítja, hogy az általa vizsgált „zavart elméjű” személyeket érintő ügyek többsége belföldi elzárást panaszol fel, ezért az Egyezmény 5. Cikke szerint minősül. A gyakorlat azonban igazolta, hogy az „eljárasi” garanciák az Egyezmény 5. Cikkének 1. és 4. szakasza tekintetében nagyjából megfelelnek a 6. Cikk 1. szakaszában részletezetteknek (lásd példának okáért: *Winterwerp*, mint fent, § 60; *Sanchez-Reisse kontra Svájc*, 21 October 1986, §5. szakasz 1 és 55, Series A no. 107; *Kampanis kontra Görögország*, 1995 július 13, 4. szakasz 7., Series A no. 318-B; és *Ilijkov kontra Bulgária*, no. 33977/96, 1. szakasz 3., 2001 július 26). Mikor a *Shtukatur* ügyben (fent idézve, 66§) a cselekvőképességet korlátozó eljárás jogszerűségét mérlegelte, a Bíróság, *mutatis mutandis* alapon esetjogára támaszkodott az Egyezmény 5. Cikkének 1. (e) és 4. szakasza tekintetében.

(b) A fenti alapelvek alkalmazása a jelen ügyre

233. A Bíróság előjáróban leszögezi, hogy a jelen ügyben egyik fél sem vitatta a 6. Cikk alkalmazhatóságát a jogképesség helyreállítására irányuló eljárásra. A kérelmező, aki cselekvőképességét részben korlátozó gyámság alatt állt, felpanaszolta: a bolgár törvények nem teszik számára lehetővé, hogy annak megszüntetése ügyében közvetlenül forduljon bírósághoz. E Bíróság korábban már tisztázta a cselekvőképesség helyreállítását célzó eljárás közvetlen összefüggését az „állampolgári jogok és kötelességek” gyakorlásával (lásd *Matter kontra Szlovákia*, no. 31534/96, 5. szakasz 1, 1999 július 5.). A konkrét ügyre tehát az Egyezmény 6. Cikkének 1. szakasza vonatkozik.

234. Eldöntendő kérdés, hogy a kérelmező a bírósághoz való hozzáférését korlátozták-e, és ha igen, e korlátozás mennyiben volt jogszerű és arányos.

235. A Bíróság megjegyzi, hogy a felek közt nincs egyetértés a tekintetben, kezdeményezheti-e korlátozott cselekvőképességű személy *locus standi* közvetlenül a bolgár bíróságon felügyeletének megszüntetését. A kormány szerint igen; a kérelmező ennek ellenkezőjét állítja.

236. A Bíróság helyt ad a kérelmező azon érvelésének, hogy a bolgár bíróság a cselekvőképességüket korlátozó gyámság alatt állók beadványainak befogadását az 1952. évi CCP 277. (a 2007. évi CCP 340.) szakaszában részletezett személyek jóváhagyásához köti. Azon személyek

köréből, akiknek jogukban áll bírósághoz fordulni, a hatályos bolgár törvények a cselekvőképességüket korlátozó gyámság alatt állókat explicit módon nem rekeszti ki (lásd a fenti 45. és 51. pontokat).

237. Figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság 1980. évi határozatára (lásd a fenti 51. bekezdést), a Bíróság megállapítja, hogy bár a határozat 10. szakaszának negyedik mondata a szövegkörnyezetből kiragadva értelmezhető akként, hogy cselekvőképességet korlátozó gyámság alatt álló személy is kezdeményezhet bírósági eljárást, a Legfelsőbb Bíróság kommentárjai egyértelműsítik, hogy amennyiben a részlegesen korlátozott cselekvési szabadságú személy gondnoka a felügyelet megszüntetésére irányuló eljárásban való közreműködéstől elzárkózik, az érintett az ügyészségen is kérelmezheti annak megindítását. A Bíróság álláspontja szerint az ügyészség bevonásának szükségessége összeegyeztethetetlen a korlátozott cselekvőképességű személy által közvetlenül indítható bírósági eljárás kívánalmával, mivel a beavatkozására vonatkozó döntést az ügyészség kizárólagos hatáskörébe utalja. A fentiekből következően a Legfelsőbb Bíróság 1980. évi határozata nem értelmezhető akként, hogy a közvetlenül indítható eljárás intézménye a bolgár joggyakorlatban garantált.

238. A Bíróság megjegyzi továbbá, hogy a kormány nem csatolt be olyan ítéletet, mely bizonyítaná, hogy cselekvőképességet korlátozó gyámság alatt álló személy önállóan is eljárhat a felügyelet megszüntetése ügyében; becsatolt azonban egy olyan kérelmet, mellyel az ügygondnok egy száz százalékban rokkant személyt sikerrel mentesített a felügyelet alól (lásd a fenti 52. bekezdést).

239. A Bíróság bizonyítottanak tekinti, hogy cselekvőképessége visszaállítását a kérelmező csak gondnoka vagy a CCP 277. pontjában felsorolt személyek egyikének közreműködésével kezdeményezhette volna.

240. A jogorvoslat hozzáférhetősége kapcsán a Bíróság hangsúlyozni kívánja továbbá, hogy a hazai törvény nem tesz különbséget a cselekvőképességet kizáró és az azt csupán részlegesen korlátozó gondnokság alá von személyek között, amilyen a kérelmező. A bolgár jogalkotás ezen túlmenően nem biztosítja a lehetőséget az ápoltak jogállásának rendszeres és automatikus felülvizsgálatára sem, mely tisztázhatná, fennállnak-e még a gondnokság alá helyezés indokai. Végezetül, a kérelmező esetében alkalmazott intézkedésnek nem volt meghatározott időtartama.

241. Tisztázásra került, hogy a jogorvoslat hozzáférhetősége nem korlátlan, és természeténél fogva igényli, hogy az állam saját hatáskörében korlátozza illetékességi körét (lásd *Ashingdane*, mint fent, 5/7.). A Bíróság emellett elismeri az eljáráshoz való jog korlátozhatóságát, olyan esetekben is, mikor az érintett – saját és mások biztonsága kedvéért, illetve az igazságszolgáltatás hatékonysága érdekében – cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá kerül. A jog gyakorolhatóságának jelentősége azonban attól függően is változik, milyen ügyben keres az érintett jogorvoslatot. A

korlátozott jogképesség bíróság általi felülvizsgálata életbevágóan fontos az érintett számára, hisz megindulása döntő jelentőségű azon jogok és kötelességek szempontjából, melyeknek gyakorolhatóságát az intézkedés korlátozza, ideértve az illető szabadsághoz való jogát is (lásd még: *Shtukatur*ov, mint fent, 71§). A Bíróság ezért úgy véli, hogy ez az egyik legalapvetőbb eljárási jog azok számára, akik cselekvőképességüket korlátozó gondnokság alatt állnak. Ebből következik, hogy az ilyen személyeket az elvek szintjén megilleti a bírósági eljáráshoz való jog.

242. Az állam szabadon határozhatja meg a módot, melynek révén a közvetlen hozzáférés megvalósul. A Bíróság ennek kapcsán hangot ad abbéli meggyőződésének, hogy nem jelenti a 6. Cikk sérelmét, ha a hazai joggyakorlat e szférában korlátozza a jogorvoslat elérését, nehogy a bolgár bíróságokat elárasszák a megalapozatlan vagy nyilvánvalóan rosszhiszemű beadványok. A probléma mindazonáltal megoldható más, a jogorvoslat igénybevételének automatikus elutasításnál kevésbé korlátozó eszközökkel is, például a kérelembenyújtás gyakoriságának meghatározásával vagy a beadványok elfogadhatósági vizsgálatának bevezetésével.

243. A Bíróság megállapítja továbbá, hogy az e vonatkozásban vizsgált húsz nemzeti jogrendszerből tizenharc biztosítja a hozzáférést a közvetlen jogorvoslathoz azon cselekvőképességük tekintetében korlátozott személyek számára, akik jogállásukat kívánják felülvizsgáltatni. Tizenhét államban a hozzáférésnek a cselekvőképességet kizáró gondnokság sem akadály (lásd a fenti 88-90 pontokat). Ebből is kitetszik, hogy az európai trend a jogképtelen személyek státuszának felülvizsgálati lehetőségei közül az eljárás közvetlen megindítását részesíti előnyben.

244. A Bíróság szükségét érzi, hogy leszögezze: a pszichés zavarokkal élő személyek jogait védő nemzetközi intézmények igyekeznek az érintettek számára minél szélesebb körű autonómiát biztosítani. Ebben az összefüggésben utal a 2006 december 16-án kelt ENSZ Egyezményre a Fogvatékkal Élők Jogairól, és az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 9. számú ajánlására (No. R 99 4) a jogképességükben korlátozott felnőttek jogvédelméről, melyek tartalmazzák a megfelelő ajánlásokat az ilyen személyek számára biztosítható eljárási garanciákra. Megtalálható köztük egyebek mellett a jogállás rendszeres felülvizsgálata és a hatékony jogorvoslatok biztosítása is (lásd a fenti 72-73 pontokat).

245. A fentiekre, különösen a nemzeti jogalkotásban és a nemzetközi jogintézmények gyakorlatára kibontakozó trendekre figyelemmel, a Bíróság úgy ítéli meg, hogy Egyezmény 6 . Cikkének 1 . szakasza akként értelmezendő, hogy az mindenki, tehát a kérelmezőhöz hasonlóan részben jogképtelen személyek számára is garantálja a státuszuk felülvizsgálatát célzó eljárás közvetlen megindításának jogát.

246. A konkrét eset vonatkozásában a Bíróság megállapítja, hogy a közvetlen hozzáférést a vonatkozó bolgár jogszabályok nem garantálják a kellő bizonyossággal. Ez a következtetés elegendő annak megállapításához,

hogy az Egyezmény 6. Cikke 1. szakaszának sérelme a kérelmező vonatkozásában megvalósult.

247. A fenti következtetés folyományaként a Bíróság eltekint annak vizsgálatától, hogy a kormány által hivatkozott közvetett jogorvoslatok kielégítő garanciát jelentenek-e a kérelmező számára ügyének bírósági felülvizsgálatára.

248. A Bíróság a fenti okokból elutasítja a kormány észrevételét a hazai jogorvoslat kimerítetlensége vonatkozásában (lásd a fenti 223. bekezdést) és az Egyezmény 6. Cikke 1. szakaszának sérelmét állapítja meg.

VI. AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKÉNEK VÉLELMEZETT SÉRELME, ÖNMAGÁBAN ÉS A 13. CIKKEL EGYÜTT OLVASVA

249. A kérelmező azt állította, hogy pastrai elmeszociális otthonban való elhelyezése, az ottani szigorú renddel és sanyarú életkörülményekkel karöltve magánéletéhez és otthonhoz fűződő alapjogai sérelmét valósították meg. Felpanaszolta továbbá, hogy a hatályos bolgár törvények nem biztosítottak számára e tekintetben arányos és hozzáférhető jogorvoslatot. Az Egyezmény 8. Cikkére hivatkozott, önmagában és a 13. Cikkkel együtt olvasva.

A 8. Cikk kimondja:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteltetben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

250. A kérelmező hangsúlyozta, hogy nem ő a gondnoki rendszer egyetlen kárvallottja; hasonló korlátozások sújtanak automatikusan bárkit, akit a bíró beszámíthatatlannak nyilvánít. Hozzátette: azzal, hogy a pastrai elmeszociális otthonban kell élnie, gyakorlatilag kirekesztették a társadalomból, és megszakították alakuló kapcsolatait az általa választott személyekkel. A hatóságok meg sem próbáltak alternatív terápiás megoldást találni vagy olyan intézkedéseket tenni, melyek kevésbé korlátozzák személyes szabadságát – eljárásuk nyomán a kérelmezőnél a szociális készségek és az egyéni személyiségjegyek elsorvadásával járó ún. „zártosztály-szindróma” alakult ki.

251. A kormány vitatta ezeket az állításokat.

252. Tekintettel az Egyezmény 3., 5., 6. és 13. Cikkének vonatkozásában tett megállapításokra és arra, hogy 8. Cikk sem önállóan, sem a 13. Cikkkel együtt olvasva nem vet fel új szempontokat, a Bíróság a panasz vonatkozó részének kivizsgálását szükségtelennek ítéli.

VII. AZ EGYEZMÉNY 46. ÉS 41. CIKKEI

A. Az Egyezmény 46. Cikke

253. Az Egyezmény 46. Cikkének vonatkozó része így szól:

„1. A Magas Szerződő Felek vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek.

2. A Bíróság végleges ítéletét el kell juttatni a Miniszteri Bizottsághoz, amely ellenőrzi annak végrehajtását...”

254. A Bíróság megállapítja: az Egyezmény 46. Cikke értelmében a szerződő felek vállalták, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek, és alávetik magukat a Miniszteri Bizottság ellenőrzésének. A fentiekből *inter alia* következik, hogy amennyiben a Bíróság az Egyezményben vagy a Kiegészítő Jegyzőkönyvekben garantált jogok sérelmét állapítja meg, ítélete nem csak azt a kötelezettséget rója az érintett államra, hogy az érintettnek fizesse meg az igazságos elégtétel meghatározott kártérítési összeget, hanem azt a kötelezettséget is – amelynek teljesítése a Miniszteri Bizottság felügyelete alá esik –, hogy döntsön mindazon általános és/vagy egyedi intézkedésekről, amelyeket a hazai jogrendszerébe beemel annak érdekében, hogy véget vessen a Bíróság által megállapított jogsértésnek, és, amilyen mértékben lehetséges, ellensúlyozza azok következményeit (lásd *Mentes és mások kontra Törökország* (5. Cikk), 1998 július 24., 24§, *Beszámoló* 1998IV; *Scozzari és Giunta kontra Olaszország* [GC], no. 39221/98 és 41963/98, 249§, ECHR 2000-VIII; és *Maestri kontra Olaszország* [GC], no. 39748/98, 4. szakasz 7., ECHR 2004-I). A Bíróság megjegyzi továbbá, hogy elsődlegesen az érintett állam – Miniszteri Bizottság felügyelete alá eső – hatásköre meghatározni azokat az eszközöket, melyek az ítéletben jelzett hiányosságok hazai jogrendből való kiküszöböléséhez az Egyezmény 46. Cikke értelmében szükségesek. (lásd *Scozzari és Giunta*, mint fent; *Brumărescu kontra Románia* (igazságos elégtétel) [GC], no. 28342/95, 20§, ECHR 2001-I; és *Öcalan kontra Törökország* [GC], no. 46221/99, 210§, ECHR 2005IV).

255. Hogy az érintett állam számára az Egyezmény 46. Cikkében vállalt kötelezettség teljesítését megkönnyítse, a Bíróság rámutathat azokra az általános és/vagy egyedi intézkedésekre, melyeknek szükségességére az ügy rávilágított (lásd *Broniowski kontra Lengyelország* [GC], no. 31443/96, 1. szakasz 94., ECHR 2004-V, és *Scoppola kontra Olaszország* (no. 2) [GC], no. 10249/03, 1. szakasz 48., ECHR 2009...).

256. A jelen esetben, tekintettel az 5. Cikkben garantált jogok sérelmére, a Bíróság szükségesnek véli, hogy az ítélet végrehajtása vonatkozásában egyedi intézkedésekre tegyen javaslatot. Megállapítja, hogy az Egyezmény fenti Cikkének sérelmét az valósította meg, hogy a fogvatartásról nem a

„törvényben meghatározott eljárásban” döntöttek, illetve a nemzeti hatóságok a kérelmező elzárását sem az 5. Cikk 1. szakaszának (e) bekezdésével, sem a korábbi bekezdésekkel nem tudták megokolni. A Bíróság hiányosságokat tárt fel a pszichiátriai betegek elmeszociális otthonban való elhelyezésének elméletében és gyakorlatában is (lásd a fenti 148-160 pontokat).

257. A Bíróság úgy véli, hogy a kérelmező jogait ért sérelemre nyújtott jogorvoslat hatékonysága érdekében a nemzeti hatóságoknak meg kell bizonyosodniuk arról, kíván-e a történetek után az otthonban maradni. Jelen ítéletben semmi nem zárja ki, hogy továbbra is a pastrai elmeszociális otthon, vagy bármely más elmeszociális intézet bentlakója maradjon, ha ő maga ezt kívánja. Ha azonban a kérelmezőnek kifogása van elhelyezésre ellen, a hatóságoknak ügyében – jelen ítélet megállapításainak fényében – késedelem nélkül el kell járniuk.

258. A Bíróság megjegyzi, hogy a 6. Cikk 1. szakaszának sérelme abban a tekintetben is megvalósult, hogy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott, azt helyreállítani kívánó személy nem fordulhatott közvetlenül bírósághoz (lásd a fenti 233-248. pontokat). E konklúzió kapcsán a Bíróság azzal a javaslattal él az érintett állam felé, hogy a bírósági eljárás közvetlen megindításának törvényi feltételeit a lehető legrövidebb időn belül teremtsék meg.

B. Az Egyezmény 41. Cikke

259. Az Egyezmény 41. Cikke kimondja:

„Ha a Bíróság az Egyezmény vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek megsértését állapítja meg, és az érdekelt Magas Szerződő Fél belső joga csak részleges jóvátételt tesz lehetővé, a Bíróság – szükség esetén – igazságos elégtételt ítél meg a sértett félnek.”

1. Károk

260. A kérelmező vagyoni kártérítést nem kért, nem vagyoni kártérítés címén 64.000 euróra (EUR) tart igényt.

261. Hangsúlyozta, hogy a zárt intézetben mostoha körülmények közt tartották; ennek ellentételezéseként 14.000 eurót (EUR) követel. pastrai elmeszociális otthonban történő elhelyezése kapcsán kiemelte a 2002 decemberétől megélt szorongást, félelmet és frusztrációt. Zárt intézetben tartása életét is jelentősen befolyásolta: kiragadta szociális közegéből, és rendkívül szigorú életvitelt kényszerített rá, mellyel tovább nehezítette társadalomba való visszailleszkedését. Előadta, hogy bár lelkibetegnek elmeszociális otthonban való törvénytelen fogvatartására az esetjogban nincs precedens, az igazságos kárpótlásnak az elmeegógyintézetben jogtalanul fogvatartott személyekéhez kell igazodnia. Utalt a *Gajcsi kontra*

Hungary (no. 34503/03, §§ 28-30, 2006 október 3) és *Kayadjieva kontra Bulgária* (no. 56272/00, 5. szakasz 7. bekezdés, 2006 szeptember 28) perekben hozott ítéletekre, megjegyezve, hogy szabadságától mindkét fent hivatkozott kérelmezőnél hosszabb időre fosztották meg. Az általa arányosnak vélt kárpótlás összegét 30.000 euróban határozta meg. Kifejtette végezetül, hogy a bírósági eljárás kezdeményezésének lehetősége híján alapvető szabadságjogait sem gyakorolhatta; az így elszenvedett járulékos, nem vagyoni kár ellenértékáát 20; 20.000 euróban határozta meg.

262. A kormány a kérelmező követelését túlzónak és megalapozatlannak minősítette. Úgy érvelt, hogy ha a Bíróság nem vagyoni kártérítést ítél meg, annak nagyságrendileg az elmeógyógyintézetekben fogvatartott bolgár kérelmezők kárpótlásához kell igazodnia. Képviselői utaltak a *Kayadjieva* (mint fent, 5. szakasz 7.), *Varbanov* (lásd a fenti 67. bekezdést), és *Kepenerov kontra Bulgária* (no. 39269/98, 4., 2003 július 2.) ügyekben hozott ítéletekre.

263. A Bíróság megállapítja, hogy az ügy kapcsán az Egyezmény több Cikkének sérelme is megállapítható, nevezetesen a 3. és az 5. Cikké (1., 4. és 5. szakasz) továbbá a 6. és 13. Cikkeké. Úgy véli, hogy a kérelmezőnek az otthonban való kényszerű elhelyezés, mely 2002 decemberében történt, jelentős szenvedést okozott, melyet csak súlyosbított a tény, hogy nem állt módjában ügyét felülvizsgáltatni és a cselekvőképességét korlátozó gyámságtól megszabadulni. A szenvedéssel jár félelem és kiszolgáltatottság hatásai sem elhanyagolhatók. A Bíróság figyelembe veszi továbbá a kérelmezőt ért nem vagyoni károkat, melyekért a több mint hét éven át viselt mostoha életkörülmények okolhatók.

264. Az Egyezmény 41. Cikkében foglalt arányosságot is szem előtt tartva a Bíróság 15.000 eurót ítél meg a kérelmezőnek nem vagyoni kártérítés címén.

2. Kiadások és költségek

265. A kérelmező kiadások és költségek címén nem nyújtott be követelést.

3. Késedelmi kamat

266. A bíróság úgy ítéli meg, hogy a késedelmi kamatnak az Európai Központi Bank marginális kölcsönkamatán kell alapulnia, amelyhez további három százalékpontot kell hozzáadni.

EZEN INDOKOK ALAPJÁN A BÍRÓSÁG

1. Egyhangúlag *elutasítja* a kormány azon kifogását, mely szerint a hazai jogorvoslati lehetőségek nem kerültek kimerítésre;
2. Egyhangúlag *megállapítja* az Egyezmény 5. Cikke 1. szakaszának sérelmét;
3. Egyhangúlag *megállapítja* az Egyezmény 5. Cikke 4. szakaszának sérelmét;
4. Egyhangúlag *megállapítja* az Egyezmény 5. Cikke 5. szakaszának sérelmét;
5. Egyhangúlag *megállapítja*, hogy az Egyezmény 3. Cikkének sérelmét, önmagában és a 13. Cikkkel egyidejűleg;
6. Egyhangúlag *megállapítja* az Egyezmény 6. Cikke 1. szakaszának sérelmét;
7. Tizenhárom igen és négy nem szavazattal úgy dönt, hogy az Egyezmény 8. Cikkének sérelmét sem önmagában, sem a 13. Cikkkel egyidejűleg nem szükséges vizsgálnia;
8. Egyhangúlag *megállapítja*, hogy
 - (a) a Felelős Állam három hónapon belül 15.000 EUR (tizenötezer eurót) tartozik fizetni a kérelmezőnek nem vagyoni károk fejében; a fenti összeget a kiegyenlítéskori árfolyamon kell bolgár levára átváltani és az aktuális összeget terhelő adókkal megnövelni;
 - (b) a fent említett három hónap lejártát követően teljesítés időpontjáig a késedelmes időszakra az Európai Központi Bank marginális kamatlábát három százalékponttal meghaladó értékű kamatot kell fizetni a fenti összeg után;
9. A kérelmező igazságos elégtétellel kapcsolatos további igényeit egyhangúlag *elutasítja*.

Készült angol és francia nyelven, nyilvános kihirdetésre került 2012. január 17-én 13-án Strasbourgban, az Emberi Jogi Bíróság Épületében.

Vincent Berger
Jogkonzulens

Nicolas Bratza
Elnök

Az Egyezmény 45. Cikke 2. szakaszának, valamint a Bíróság Eljárási szabályzat 74. pontjának 2. bekezdése értelmében az ítélethez az alábbi különvélemények kerültek csatolásra:

- (a) Tulkens, Spielmann és Laffranque bírók együttes különvéleménye;
- (b) Kalaydjieva bíró részlegesen eltérő különvéleménye.

N.B.
V.B

A különvélemények nem kerültek fordításra, de megtalálhatók angolul és/vagy franciául az ítélet hivatalos szövegváltozatában, mely a Bíróság esetjogi HUDOC adatbázisában található.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának hivatalos nyelvei az angol és a francia. Ez a fordítás semmire nem kötelezi a Bíróságot, mely annak minőségéért sem vállal jótállást. Letölthető az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogi HUDOC adatbázisából (<http://hudoc.echr.coe.int>) vagy bármely más adatbázisból, mellyel a Bíróság megosztotta. Nem kereskedelmi céllal sokszorosítható abban az esetben, ha a teljes ügycím feltüntetésre kerül a fenti jogfenntartással együtt. Ha e fordítás bármely részét kereskedelmi célra kívánja felhasználni, kérjük lépjen kapcsolatba velünk az alábbi e-mail címen: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int